

FEDERALE OVERHEIDSDIENST BINNENLANDSE ZAKEN

VERKIEZINGEN VAN DE FEDERALE WETGEVENDE KAMERS VAN 13 JUNI 2010

[2010/00307]

18 MEI 2010. — Onderrichtingen aan de voorzitters van de stemopnemingsbureaus

Mevrouw de Voorzitter,
Mijnheer de Voorzitter,

Ik heb de eer u de onderrichtingen betreffende het verloop van de opeenvolgende handelingen van uw stemopnemingsbureau mede te delen.

Deze onderrichtingen zijn bestemd voor de voorzitters van de bureaus die de stembussen of de harmonicaomslagen ontvangen die de papieren stembiljetten bevatten. Zij hebben enkel betrekking op de manuele stemming en bevatten de toelichtingen die nodig zijn bij het vervullen van uw taak.

Enkele weken voor de verkiezing wordt u aangewezen als Voorzitter van een stemopnemingsbureau door de Voorzitter van het kantonhoofdbureau . Deze laatste wijst eveneens de bijzitters van uw bureau aan.

Als voorzitter bent u verantwoordelijk voor uw bureau, bijzitters en secretaris. Bovendien maakt u deel uit van een omvangrijk geheel waarin uw bureau een belangrijke rol vervult. De zorg waarmee u uw opdracht vervult en uw verantwoordelijkheid opneemt, bepaalt de rest van de kiesprocedure.

Zodra u in uw lokaal bent binnengekomen, zal u aan een absolute onpartijdigheid gehouden zijn bij de uitoefening van uw opdracht. Er zal u gevraagd worden om er niet alleen voor te zorgen dat niemand het verloop en de uitkomst van de stemopneming in uw lokaal kan beïnvloeden, maar eveneens om u te weerhouden van elke partijdige houding.

Weet dat u niet alleen bent om eventuele moeilijkheden het hoofd te bieden. De voorzitter van het kantonhoofdbureau en de dienst Verkiezingen van de gemeente zijn er om u te begeleiden en te helpen.

De beslissingen die uw bureau in uw lokaal neemt over de stemopneming, zijn echter onherroepelijk.

Uw rol is bijzonder belangrijk wat de getuigen betreft. Deze kunnen vragen om hun opmerkingen op te nemen in het proces-verbaal. Ze moeten zich beheerst en waardig gedragen. Indien een getuige de orde verstoort of de uitslag probeert te beïnvloeden, is het aan u om hem tot de orde te roepen en hem eventueel uit uw lokaal te zetten.

Dat geldt eveneens voor elke derde die problemen zou veroorzaken.

U mag zelfs de ordediensten laten tussenkomen.

Neem even de tijd om deze onderrichtingen te lezen. Indien u vragen heeft, aarzelt u dan niet om contact op te nemen met de verantwoordelijken van het kantonhoofdbureau

Deze onderrichtingen geven u dus een overzicht van de algemene regels waaraan u zich dient te houden tijdens de uitvoering van uw opdracht. Als bijlage vindt u bovendien een chronologisch overzicht van de handelingen die u en uw bureau dienen te verrichten.

Indien u meer uitleg wenst, kan u inzonderheid volgende wettelijke bepalingen raadplegen:

1. het Algemeen Kieswetboek

Onderhavige onderrichtingen vermelden eveneens de formulieren die u dient te gebruiken. Deze zijn gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad. Gelieve op te merken dat in alle formulieren waarin de naam en voornamen nog moeten ingevuld worden, elke naam en voornaam voorafgegaan moet worden door de vermelding: Mw. (Mevrouw) of M. (Mijnheer).

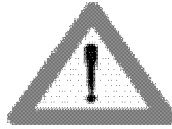
Wat betreft de nummering van deze formulieren betreft, vragen wij u om op te merken dat:

1. deze betreffende de verkiezing van de Kamer voorafgegaan zijn door de letter **A**;
2. deze betreffende de verkiezing van de Senaat voorafgegaan zijn door de letter **B**;
3. deze betreffende de verkiezingen van de Federale wetgevende Kamers voorafgegaan zijn door de letters **AB**.

Onderhavige onderrichtingen, wetteksten, formulieren en veel andere toelichtingen die nuttig zijn tijdens deze verkiezingen (verkiezingsagenda, FAQ,...) kunt u raadplegen op de website van het Departement

www.verkiezingen.fgov.be

Datum laatste bijwerkingen : 4 mei 2010

Noteer hier de telefoonnummers die nuttig kunnen zijn als u eventueel problemen ondervindt :

- Gemeente :

.....

- Dienst Verkiezingen :

.....

- Kantonhoofdbureau :

.....

- Voorzitter van het kantonhoofdbureau :

.....

- Secretaris van de kantonvoorzitter :

.....

- Indien deze nummers u werden medegedeeld: Voorzitters van de stembureaus waarvan u de stemopneming verzekert :

1.

2.

3.

4.

- Andere :

.....

INHOUDSTAFEL

I. VOOR DE STEM DAG	Nummers
1. <i>Aanwijzing van de leden van uw bureau</i>	001 – 004
a) Uw aanwijzing	001 – 002
b) De aanwijzing van uw bijzitters en plaatsvervangende bijzitters	003
c) De aanwijzing van uw secretaris	004
2. <i>Kennisgeving van de bureaus waarvan u de stemmen zal opnemen</i>	005
3. <i>Inrichting en materieel van uw bureau</i>	006 – 012
a) Stemmeubilair	007
b) Verschillende omslagen	008 – 009
c) Verschillende etiketten	010
d) Kantoorbenodigdheden	011
e) Formulieren	012
II. DE DAG VAN DE VERKIEZING	
1. <i>Ontvangst van de op te nemen stembiljetten</i>	013
2. <i>Vorming van uw bureau</i>	014 – 018
a) Onthaal van de bijzitters	015
b) Binnenlaten van de getuigen	016
c) Afleggen van de eed	017
d) Lijst voor de betaling van het presentigeld en reisvergoedingen	018 – 019
e) Verzekeringsspolis en omstandigheidsverlof	020- 021
3. <i>Aanvang van de stemopneming</i>	022
4. <i>Opening van de stembussen en omslagen</i>	023 – 024
5. <i>Mengen van de stembiljetten</i>	025
6. <i>Eerste indeling van de stembiljetten</i>	026
7. <i>Tweede indeling van de stembiljetten</i>	027 – 029
8. <i>Onderzoek van de stembiljetten</i>	030 – 031
9. <i>Optelling van de stembiljetten en de stemmen</i>	032 – 037
10. <i>Controle van de stemopneming</i>	038
11. <i>Sluiting van de verrichtingen</i>	039 - 046
a) Onder omslag brengen van de biljetten	040- 042
b) Bekendmaking van de uitslagen	043
c) Sluiting van het proces-verbaal	044
d) Te maken pakken	045
e) Harmonicaomslagen en stembussen	046

BIJLAGE I: STAPPENPLAN

BIJLAGE II : ENKELE RAADGEVINGEN

Voorafgaande opmerking:

Bij gelijktijdige verkiezingen voor de Federale wetgevende Kamers, zijn de stemopnemingsbureaus die zetelen in de hoofdplaats van het kieskanton opgedeeld in:

- stemopnemingsbureaus **A** die werken voor de verkiezing van de Kamer en die dus de **WITTE en ROZE** stembiljetten opnemen ;
- stemopnemingsbureaus **B**, die werken voor de verkiezing van de Senaat en die dus de **ROZE** stembiljetten opnemen;

I. Vóór de stemdag*1. Aanwijzing van de leden van uw bureau.*a) Uw aanwijzing

001. Enkele weken vóór de verkiezing en ten laatste twaalf dagen voordien, d.w.z. op 1 juni, wordt u aangewezen als voorzitter van een stemopnemingsbureau door de voorzitter van het kantonhoofdbureau. Hiertoe gebruikt hij het formulier AB/3.

002. Bij de aanwijzingsbrief zit ook een afscheurbaar ontvangstbewijs. Stuur **dit binnen de achtenveertig uur** terug naar de voorzitter van het kantonhoofdbureau.

Om portvrijdom te krijgen, gebruikt u de daartoe bestemde omslag die bij de aanwijzingsbrief gevoegd is en waarop volgende vermeldingen voorkomen:

- «*Verkiezingen van de Federale wetgevende van ...*»;
- «*Kieswet* »;
- «*Portvrijdom*»;
- **Onderaan links: «Afzender: Voorzitter van het stemopnemingsbureau nr. ...».**

Uw opdracht die erin bestaat om het goede verloop van de stemopnemingsverrichtingen te verzekeren, is een belangrijke verantwoordelijkheid, die opgedeeld kan worden in verschillende taken :

- Een mannelijke of vrouwelijke secretaris aanwijzen tussen de kiezers van de kieskring en de voorzitter van het kantonbureau waarvan uw bureau afhangt, hiervan op de hoogte brengen. De secretaris zal u bijstaan tijdens alle stemopnemingsverrichtingen. Indien u dit wenst, kan die eveneens onder uw toezicht het proces-verbaal opstellen tijdens de verrichtingen. Hij is uw rechterhand tijdens de hele procedure. Kies hem dus met zorg. Aarzel niet om hem deze onderrichtingen te laten lezen
- De ordehandhaving verzekeren
- Zorgvuldig de procedure volgen die bepaald werd voor de stemopneming door het Algemeen Kieswetboek en verzekeren dat het bureau die volgt
- In het proces-verbaal de verrichtingen van het stemopnemingslokaal optekenen
- De verkiezingsdocumenten doorsturen naar de voorzitter van het overeenkomstige kantonbureau

b) De aanwijzing van uw bijzitters en plaatsvervangende bijzitters

003. Ten laatste twaalf dagen voor de verkiezing, d.w.z. **op 1 juni 2010**, zal de voorzitter van het hoofdbureau tussen de kiezers van uw bureau vier bijzitters en vier plaatsvervangende bijzitters aangeduid hebben.

Hun naam, voornaam en adres zullen u worden medegedeeld in de week vóór de stemming:

- door de voorzitter van het kantonhoofdbureau met het formulier AB/6.

Bewaar dit formulier zorgvuldig (in uw dossier) en breng het mee op de dag van de verkiezing. Het zal het voor u mogelijk maken om uw bureau samen te stellen.

c) De aanwijzing van uw secretaris

004 Het is aan u om de secretaris van uw bureau te kiezen, die hier niet stemgerechtigd is. De keuze is vrij, de enige voorwaarde die door de wet gesteld wordt, is dat de secretaris kiezer moet zijn:
- in de kieskring (verkiezing van de Kamer).

Ik vestig er uw aandacht echter op het feit dat de kandidaten geen deel mogen uitmaken van het bureau.

De secretaris heeft geen stem bij de beslissingen van het stemopnemingsbureau.

Vermeld de naam, de voornaam en het adres van de secretaris die u gekozen heeft op het formulier AB/6 dat de voorzitter van het kantonhoofdbureau u bezorgt (zie hierboven, nr. 003).

2. Kennisgeving van de stembureaus waarvan u de stemmen zal opnemen

005. De dinsdag vóór de stemming, om 16 uur, houden de voorzitters van de kantonhoofdbureaus een loting om te bepalen welke stembureaus door welke stemopnemingsbureaus opgenomen zullen worden.

Van deze loting zal u kennis gegeven worden

- door de voorzitter van het kantonhoofdbureau met het formulier AB/6.

In deze formulieren wordt u ook het adres medegedeeld waar uw bureau zal zetelen op de dag van de verkiezing.

Bewaar dit formulier zorgvuldig en breng het de dag van de verkiezing mee.

3. Inrichting en materieel van uw bureau

006. U zal ervoor zorgen dat uw bureau correct ingericht is en beschikt over het materieel dat nodig is voor de uitoefening van zijn opdracht.

Het meubilair, het materieel, de omslagen en de benodigdheden zullen te uwer beschikking gesteld worden door het gemeentebestuur. De formulieren zullen u daarentegen geleverd worden door de voorzitter van het hoofdbureau van uw kieskanton. Indien nodig, neem met hen contact op.

U vindt hieronder een lijst van het nodige meubilair en materieel.

a) Stemmeubilair

007. Het meubilair van uw bureau moet bestaan uit:

1. voldoende tafels en stoelen voor de leden van het bureau;
2. tafels voor het klasseren van de stembiljetten.

b) Verschillende omslagen

008. Om de pakken te maken die voortkomen uit de stemopnemingsverrichtingen, moet het bureau beschikken over de volgende omslagen:

☛ WITTE omslagen voor het stemopnemingsbureau A (Kamer)

- Voor elke voorgedragen lijst, een omslag met de vermelding: "Stembiljetten waarop uitsluitend bovenaan een lijst is gestemd"
- Voor elke voorgedragen lijst, een omslag met de vermelding: "Stembiljetten waarop alleen naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd OF waarop tegelijkertijd bovenaan een lijst is gestemd en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen"

- Voor elke voorgedragen lijst, een omslag met de vermelding: *“Stembiljetten waarop alleen naast de naam van een of meerdere kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers is gestemd OF waarop tegelijkertijd bovenaan een lijst is gestemd en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers”*
 - Voor elke voorgedragen lijst, een omslag met de vermelding: *“Stembiljetten waarop alleen naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd OF tegelijkertijd bovenaan een lijst is gestemd en naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers»*
 - Een omslag met de vermelding: *«Betwiste biljetten - geldig»*
 - Een omslag met de vermelding: *«Betwiste biljetten - ongeldig»*
 - Een omslag met de vermelding: *«Blanco of ongeldige stembiljetten»*
 - Een omslag met de vermelding: *«Proces-verbaal van de stemopnemingsverrichtingen»*
 - Een omslag met de vermelding: *«Tabel met de uitslag van de stemopneming»*
- ☛ ROZE omslagen voor het stemopnemingsbureau B (Senaat)
- Voor elke voorgedragen lijst, een omslag met de vermelding: *“Stembiljetten waarop uitsluitend bovenaan een lijst is gestemd”*
 - Voor elke voorgedragen lijst, een omslag met de vermelding: *“Stembiljetten waarop alleen naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd OF waarop tegelijkertijd bovenaan een lijst is gestemd en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen”*
 - Voor elke voorgedragen lijst, een omslag met de vermelding: *“Stembiljetten waarop alleen naast de naam van een of meerdere kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers is gestemd OF waarop tegelijkertijd bovenaan een lijst is gestemd en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers”*
 - Voor elke voorgedragen lijst, een omslag met de vermelding: *“Stembiljetten waarop alleen naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd OF tegelijkertijd bovenaan een lijst is gestemd en naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers»*
 - Een omslag met de vermelding: *«Betwiste biljetten - geldig»*
 - Een omslag met de vermelding: *«Betwiste biljetten - ongeldig»*
 - Een omslag met de vermelding: *«Blanco of ongeldige stembiljetten»*
 - Een omslag met de vermelding: *«Proces-verbaal van de stemopnemingsverrichtingen»*
 - Een omslag met de vermelding: *«Tabel met de uitslag van de stemopneming»*
- ☛ Omslag bestemd voor de voorzitter van het kantonhoofdbureau
- Een omslag bestemd om er de lijst voor de betaling van het presentiegeld in te steken

009. Tijdens de verrichtingen kunnen de stemopnemingsbureaus genoodzaakt zijn om elkaar de stembiljetten die niet voor hen bestemd zijn en die bij vergissing in de foute stembus werden gestoken (of in een foute harmonicaomslag), te bezorgen.

Hiertoe zal het stemopnemingsbureau beschikken over

- ☛ Een WITTE omslag met de vermelding: *«Stembiljetten voor de verkiezing van de Kamer die werden gevonden in de stembus van de Senaat »* (stemopnemingsbureaus B).
- ☛ Een ROZE omslag met de vermelding: *«Stembiljetten voor de verkiezing van de Senaat die werden gevonden in de stembus van de Kamer»* (stemopnemingsbureaus A).

Aangezien de voorzitters van de stembureaus gevraagd werden de stembussen te openen bij het einde van de stemming, zou deze situatie zich normaal gezien niet mogen voordoen.

c) Verschillende etiketten

010. Na de stemopneming zal het bureau de pakken maken die bestemd zijn voor

1. het provinciehoofdbureau (Verkiezing van de Senaat) of het hoofdbureau van de kieskring (Verkiezing van de Kamer) ;
2. de griffie van de rechtbank van eerste aanleg (of de vrederechter);
3. de provinciegouverneur.

Hij zal beschikken over de etiketten die bedoeld zijn om op deze pakken gekleefd te worden.

d) Kantoorbenodigheden

011. Uw bureau moet over de nodige benodigheden beschikken: schrijfgierief, papier, plakband, zegellak en blauw en beige inpakpapier,...

e) Formulieren

012. U zal ervoor zorgen dat u beschikt over de formulieren die nodig zijn voor de goede werking van uw bureau. De volgende documenten dienen in voldoende hoeveelheid als onontbeerlijk beschouwd te worden:

<i>Beschrijving</i>	<i>Bureau A</i>	<i>Bureau B</i>
Ontvangstbewijs voor afgifte van de stembiljetten	Formulier AB/8	Formulier AB/9
Proces-verbaal van de stemopnemingsverrichtingen	Formulier AB/10	Formulier AB/10
Tabel met de uitslagen van de stemopneming	Bijlage 1 formulier AB/10	Bijlage 1 formulier AB/10
Lijst voor de betaling van het presentiegeld	Bijlage 2 formulier AB/10	Bijlage 2 formulier AB/10

Voor elk van de voorgedragen lijsten zal het bureau beschikken over tabellen die het mogelijk maken om over te gaan tot de telling van de naamstemmen.

II. De dag van de verkiezing

1. Ontvangst van de op te nemen stembiljetten.

013. Het uur waarop de bureaus hun verrichtingen moeten beginnen, is vastgesteld op **14 uur**.

U zal ervoor zorgen dat u met uw secretaris aanwezig bent 15 minuten vóór het vastgestelde uur om de stemopnemingsverrichtingen aan te vangen.

De stembussen of omslagen met de stembiljetten die uw bureau moet opnemen zullen u afgegeven worden

1. tegen ontvangstbewijs (formulier AB/8), door de voorzitters van de stembureaus indien u voorzitter bent van een stemopnemingsbureau A;
2. tegen ontvangstbewijs (formulier AB/9), door de voorzitters van de stembureaus indien u voorzitter bent van een stemopnemingsbureau B.

Voor elk bureau dat u dient op te nemen, moet u eveneens het volgende ontvangen

1. een omslag met een exemplaar van het proces-verbaal van het stembureau waarbij het geparafeerd stembiljetmodel gevoegd is;
2. een omslag met een exemplaar van de aanstiplijsten;
3. een omslag met de stembiljetten die van de kiezers werden teruggenomen;
4. een omslag met de niet-gebruikte stembiljetten.

Ga na of de pakken en stembussen (of harmonicaomslagen) naar behoren verzegeld zijn en of de stempels intact zijn. Als dit niet het geval is, laat u uw opmerkingen optekenen op het afgeleverde ontvangstbewijs en laat u deze opnemen in het proces-verbaal van uw bureau.

2. Vorming van uw bureau.

014. U vormt uw bureau zo snel mogelijk opdat de verrichtingen op het vastgestelde uur zouden kunnen beginnen.

a) Onthaal van de bijzitters

015. De bijzitters en plaatsvervangende bijzitters van uw bureaus moeten zich aanbieden in het bezit van de aanwijzingsbrief die hun door de voorzitter van het kantonhoofdbureau werd toegezonden (formulier AB/4).

Indien de vier titularis-bijzitters aanwezig zijn, mag u de plaatsvervangende bijzitters ontslaan.

Indien een van de leden verhinderd of afwezig is op het ogenblik van de samenstelling van het bureau, vult het bureau zichzelf aan door een van de plaatsvervangende bijzitters aan te wijzen. Indien de leden van het bureau omtrent de desbetreffende keuze van mening verschillen, is de stem van het oudste lid doorslaggevend.

Deel aan de voorzitter van het kantonhoofdbureau de namen mede van de bijzitters die zich zonder geldige reden niet of laattijdig hebben aangeboden (Bijlage van het PV).

b) Binnenlaten van de getuigen

016. Zodra het bureau gevormd is, worden de getuigen binnengelaten.

Elke lijst heeft een getuige en een plaatsvervangende getuige kunnen aanduiden per stemopnemingsbureau.

De enige getuigen die mogen zetelen in uw bureau zijn zij die een brief kunnen overleggen die ad hoc ondertekend werd door een van de kandidaten en medeondertekend door de voorzitter van het kantonhoofdbureau en die conform is met het formulier AB/18 (getuigen in de stemopnemingsbureaus A/B).

Vóór het begin van de opnemingsverrichtingen mag de titelvoerende getuige vervangen worden door zijn plaatsvervanger en omgekeerd, maar de titelvoerder en de plaatsvervanger kunnen elkaar niet meer aflossen tijdens de opname zodra de verrichtingen begonnen zijn.

Zo van een bepaalde lijst geen enkele getuige tegenwoordig is, laat het bureau, al was het ook in de loop van de verrichtingen, de eerste getuige van deze lijst toe, die zich aanmeldt en zijn hoedanigheid bewijst. De aanwezigheid van de getuigen is een waarborg voor de regelmatigheid van de verkiezing en dient zoveel mogelijk te worden vergemakkelijkt.

c) De eedaflegging

017. U zal dan de bijzitters, de secretaris en de getuigen de eed laten afleggen. Daarna legt u uw eed af, in het bijzijn van het samengestelde bureau.

Voor de leden van het bureau is de formule van de eed als volgt: *"Ik zweer dat ik de stemmen getrouw zal opnemen en het geheim van de stemming zal bewaren"*.

Voor de secretarissen en de getuigen is de formule van de eed als volgt: *"Ik zweer dat ik het geheim van de stemming zal bewaren"*.

d) Lijst voor de betaling van het presentiegeld en reisvergoedingen

018. Laat de lijst voor de betaling van het presentiegeld (bijlage bij het proces-verbaal) **in tweevoud** invullen en ondertekenen door de leden van uw bureau. Zorg ervoor dat elk lid zorgvuldig de gegevens die hij heeft opgegeven, naleest, in het bijzonder zijn bankrekeningnummer.

- 1. Steek een exemplaar van deze lijst in een afzonderlijke verzegelde omslag. U zal deze omslag onmiddellijk na het afsluiten van de stemming aan de voorzitter van het kantonhoofdbureau bezorgen.**
- 2. Bewaar het tweede exemplaar zorgvuldig (dit zou nuttig kunnen zijn in geval van problemen bij de betaling van een van de leden van uw bureau)...**

019. De leden van de kiesbureaus hebben recht op een reisvergoeding wanneer zij zitting hebben in een gemeente waar zij niet in het bevolkingsregister zijn ingeschreven.

De voorzitter of de bijzitter heeft daarenboven recht op een vergoeding voor de reizen, welke door wettelijke bepalingen zijn opgelegd en hij met eigen middelen verricht voor de voorgeschreven overbrenging van stukken.

Het bedrag van de reisvergoeding is vastgelegd op 0,20 euro per afgelegde kilometer.

Om een reisvergoeding te krijgen, moet een schuldvorderingsverklaring opgesteld worden op het hiervoor bedoelde formulier AB/23. Dit moet binnen de drie maanden na de verkiezing opgestuurd worden naar de Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken, Directie van de Verkiezingen/Verplaatsingskosten, Park Atrium, Koloniënstraat 1, 1000 Brussel.

Het verschuldigde bedrag zal overgeschreven worden op de bankrekening van de schuldeiser.

e) Verzekeringsspolis en omstandigheidsverlof

020. Ter informatie, er wordt eveneens een verzekeringsspolis afgesloten door de Federale Overheidsdienst Binnenlandse Zaken ten voordele van de leden van de stembureaus. Die dekt:

1. de lichamelijke schade die voortvloeit uit ongevallen die de leden van de stembureaus zijn overkomen tijdens de uitoefening van hun opdracht of op de heen- en terugweg van hun hoofdverblijfplaats naar de vergaderplaats van hun bureau.
2. de burgerlijke aansprakelijkheid die voortvloeit uit de schade die door hun toedoen of schuld werd toegebracht aan derden bij de uitoefening van hun opdracht of op de heen- en terugweg van hun hoofdverblijfplaats naar de vergaderplaats van hun bureau.

021. Een **personeelslid tewerkgesteld in de federale administratie** heeft recht op een omstandigheidsverlof voor de uitoefening van het ambt van voorzitter, van bijzitter of van secretaris van een stembureau of een opnemingsbureau voor de nodige tijd met een maximum van twee werkdagen (koninklijk besluit 19 november 1998 betreffende de verloven en de afwezigheden toegestaan aan de personeelsleden van de rijksbesturen, artikel 15, 14°). Dit verlof moet worden toegestaan volgens de volgende modaliteiten:

- een dag omstandigheidsverlof op zondag, de dag van de verkiezingen, aan de personeelsleden die optreden als voorzitter, bijzitter of secretaris van een stembureau of een opnemingsbureau maar die volgens hun werktijdregeling op diezelfde dag tot dienstprestaties gehouden zijn;
- een dag omstandigheidsverlof op de maandag volgende op de verkiezingen, aan de personeelsleden die optreden als voorzitter, bijzitter of secretaris van een stem- of stemopnemingsbureau, of van een districts-, kanton-, of gemeentelijk hoofdbureau, of van een ander kiesbureau optreden wanneer dat bureau na middernacht (van zondag op maandag) heeft doorgewerkt.

De regeling om een bijkomende dienstvrijstelling te verlenen aan de betrokken personeelsleden, indien zij afzien van het presentiegeld, is dus niet langer van toepassing.

Tenslotte dient erop gewezen te worden dat de personeelsleden die tewerkgesteld zijn in de **regionale en lokale administraties** onderworpen zijn aan de desbetreffende reglementering inzake verloven en afwezigheden in hun administraties.

3. Aanvang van de stemopneming.

022. Het bureau begint met de telverrichtingen zodra het alle pakken en omslagen uit de aangewezen stembureaus heeft ontvangen, nadat nagegaan werd dat de pakken met stembiljetten (of de stembussen) naar behoren gesloten zijn en de zegels niet geschonden zijn.

In het proces-verbaal noteert u de eventuele opmerkingen die u vooraf vermeld heeft op de ontvangstbewijzen die u heeft afgegeven (zie hierboven, nr. **013**).

4. Opening van de stembussen en omslagen

023. U opent de stembussen (of de harmonicaomslagen) en telt de stembiljetten **zonder ze te ontvouwen**.

1. Enkel de stembussen of omslagen met de neergelegde stembiljetten worden geopend. Alle andere omslagen (met de teruggenomen stembiljetten, de ongebruikte stembiljetten, de processen-verbaal van de stembureaus en de aanstiplijsten) moeten gesloten blijven.

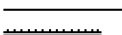
2. Om de telling en de controle hiervan te vergemakkelijken, telt u de stembiljetten per 50 en bundelt u elk pak met een elastiek. Om het totaal aantal biljetten te bekomen, vermenigvuldigt u het aantal pakken met 50 en telt u hierbij het aantal biljetten van het laatste pak op, als dit minder dan 50 biljetten bevat.

Opmerking voor de stemopnemingsbureaus A/B :

- De Belgische kiezers in het buitenland die hebben gekozen voor de stemming per briefwisseling sturen hun kiesomslagen met hun ingevuld stembiljet voor de Kamer en voor de Senaat terug naar de voorzitters van de kieskringhoofdbureaus. Deze voorzitters verdelen die stembiljetten over de stemopnemingsbureaus van het kieskanton, dat gevestigd is in de hoofdplaats van de (provinciale) kieskring. Indien dit kieskanton stemt op geautomatiseerde wijze, duidt de voorzitter van het kieskringhoofdbureau een kieskanton met traditionele stemming aan in zijn kieskring om die stembiljetten te tellen.
- In de kieskring Brussel-Halle-Vilvoorde worden deze stembiljetten van de Belgische kiezers in het buitenland, die hebben gestemd per briefwisseling, geteld door het Speciaal Stemopnemingsbureau bij de Federale Overheidsdienst Buitenlandse Zaken te Brussel.
- De aangewezen stemopnemingsbureaus mengen die stembiljetten voorafgaandelijk met de stembiljetten van de Belgische stembureaus alvorens met de telling te starten.
- Uw kantonvoorzitter zal U inlichten als uw stemopnemingsbureau ook die stembiljetten zal moeten tellen. Het aantal van die stembiljetten wordt eveneens vermeld in het proces-verbaal vóór die stembiljetten gemengd en geteld worden met de andere stembiljetten.

Het aantal gevonden stembiljetten wordt ingeschreven per stembureau op het proces-verbaal. Deze telling zal zorgvuldig opnieuw uitgevoerd worden als het resultaat niet overeenkomt met het cijfer op de nota bij de stembus of de harmonicaomslag.

Dit aantal wordt ook opgenomen in de samenvattende tabel die bij het proces-verbaal gevoegd is, op de plaatsen die hieronder met rechthoeken zijn aangeduid.

In de stembus gevonden stembiljetten	Bureau nr. Bureau nr. Bureau nr. Totaal		stembiljetten stembiljetten stembiljetten
Blanco of ongeldige stembiljetten		-	
Geldige stembiljetten			

024. Als u stembiljetten vindt die bedoeld zijn voor de andere verkiezing, steekt u deze in de daarvoor bedoelde omslag die u verzegelt en onmiddellijk bezorgt aan het stemopnemingsbureau dat deze had moeten ontvangen. Het aantal stembiljetten en hun herkomst worden opgenomen in het proces-verbaal. Deze situatie zou zich echter niet mogen voordoen, aangezien de voorzitters van de stembureaus gevraagd werden om de stembussen te openen bij het einde van de stemming.

5. Mengen van de stembiljetten.

025. De voorzitter en een van de leden van het stemopnemingsbureau leggen de dichtgevouwen stembiljetten van de verschillende stembureaus op een enkele stapel en mengen ze goed door elkaar.

6. Eerste indeling van de stembiljetten.

026. Daarna worden de stembiljetten opgevouwen en naar volgende categorieën ingedeeld:

1. stembiljetten met geldige stemmen voor de eerste lijst of voor kandidaten van deze lijst

Overeenkomstig artikel 144 van het Algemeen Kieswetboek, zijn de stembiljetten **geldig** waarop de kiezer zijn stem heeft uitgebracht voor **eenzelfde** lijst :

1. ofwel in het stemvakje bovenaan;
2. ofwel naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen;
3. ofwel naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers;
4. ofwel naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en van één of meerdere kandidaat-opvolgers.

Krachtens artikel 157, 2e en 3e lid, van het Algemeen Kieswetboek, zijn de stembiljetten niet ongeldig en dus geldig :

1. **waarop een kiezer zowel een lijststem heeft uitgebracht als een stem naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen of van één of meerdere kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers van dezelfde lijst;**
2. **waarop een kiezer zowel een lijststem heeft uitgebracht als een stem naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers van dezelfde lijst.**

In deze twee gevallen wordt de lijststem namelijk als niet-bestaande beschouwd.

2. hetzelfde voor de tweede lijst en in voorkomend geval voor de volgende lijsten

3. twijfelachtige stembiljetten

4. blanco en ongeldige stembiljetten.

Overeenkomstig artikel 157, 1^e lid, van het Kieswetboek, zijn **ongeldig**:

1. alle andere stembiljetten dan die welke volgens de wet mogen worden gebruikt;
2. de stembiljetten waarop stemmen op verschillende lijsten zijn uitgebracht;
3. de stembiljetten waarop geen enkele stem uitgebracht is;
4. de stembiljetten waarvan de vorm en de afmetingen veranderd zijn;
5. de stembiljetten die een papier of enig voorwerp bevatten;
6. de stembiljetten die de kiezer herkenbaar maken door een teken, een doorhaling of een niet bij de wet toegestaan merk.

Een stembiljet waarop het stemteken onvolkomen is uitgebracht, mag niet als ongeldig aangezien worden, tenzij de kiezer zich ontegensprekelijk heeft willen bekend maken. Wat de al dan niet opzettelijk aangebrachte kentekens betreft (vlekken, scheuren, nagelkrabben, onregelmatige plooiën, potloodtrekken buiten de stemvakjes, enz.), die niet voor de uitdrukking van de stem dienen, zij hebben het ongeldigmaken van het stembiljet tot gevolg, zodra zij van die aard zijn dat zij de stemmende bekend maken, of er bedrieglijk inzicht bestaat of niet.

De lichte gebreken, die klaarblijkelijk voortkomen van het drukken van het stembiljet of het snijden van het papier, mogen geen aanleiding zijn tot nietigverklaring. Immers kunnen door de grondstoffen van het stempapier die niet al de gewenste hoedanigheid hebben, sommige stembiljetten gebreken vertonen in de vorm van in het papier geperste schilfertjes. Aangezien dit gebrek niet met het potloodmerk kan verward worden, moeten bewuste stembiljetten niet nietig worden verklaard.

Op deze fase moet u dus in het bezit zijn van volgende pakken:

1. een pak per lijst met de stembiljetten die geldige stemmen geven;
2. een pak met twijfelachtige stembiljetten;
3. een pak met blanco of ongeldige stembiljetten.

7. Tweede indeling van de stembiljetten.

027. Na deze eerste indeling worden de geldige stembiljetten van elk van de categorieën voor de verschillende lijsten verder verdeeld in vier ondercategorieën.

U neemt het pak met de geldige biljetten van de **eerste lijst** en verdeelt dit in vier verschillende pakken:

1. een pak met de stembiljetten waarop uitsluitend bovenaan een lijst is gestemd
2. een pak met de stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd

In dit pak moeten ook de stembiljetten geplaatst worden waarop bovenaan op een lijst en tegelijk naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd.

3. een pak met de stembiljetten waarop naast de naam van één of meerderen kandidaat-titularissen en tegelijk naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd

In dit pak moeten ook de stembiljetten geplaatst worden waarop bovenaan op een lijst en tegelijk naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd.

4. een pak met de stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd.

In dit pak moeten ook de stembiljetten geplaatst worden waarop bovenaan op een lijst en tegelijk naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd.

028. U doet hetzelfde voor de **tweede lijst** en nadien voor de volgende.

Maak volop gebruik van de tafels die ter uwer beschikking werden gesteld om te vermijden dat u de stembiljetten mengt. Indien mogelijk, gebruikt u een tafel per lijst.

029. In deze fase worden de pakken stembiljetten op volgende wijze op de tafels van het bureau geplaatst :

Geldige stembiljetten voor :

LIJST 1	LIJST 2	LIJST 3	LIJST 4
1°	1°	1°	1°
Stembiljetten waarop uitsluitend bovenaan de lijst is gestemd	Stembiljetten waarop uitsluitend bovenaan de lijst is gestemd	Stembiljetten waarop uitsluitend bovenaan de lijst is gestemd	Stembiljetten waarop uitsluitend bovenaan de lijst is gestemd

2° Stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen	2° Stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen	2° Stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen	2° Stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen
3° Stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en één of meerdere kandidaat-opvolgers	3° Stembiljetten waarop naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en één of meerdere kandidaat-opvolgers	3° Stembiljetten waarop naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en één of meerdere kandidaat-opvolgers	3° Stembiljetten waarop naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en één of meerdere kandidaat-opvolgers
4° Stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers	4° Stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers	4° Stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers	4° Stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers

Twijfelachtige stembiljetten

Blanco of ongeldige stembiljetten

8. Onderzoek van de stembiljetten.

030. Wanneer de rangschikking is beëindigd, onderzoeken de leden van het bureau en de getuigen de stembiljetten zonder de rangschikking te verstoren en leggen aan het bureau hun opmerkingen en bezwaren voor.

031. Het bureau spreekt zich dan uit over:

- de twijfelachtige stembiljetten enerzijds ;
- de betwiste stembiljetten (die waartegen bezwaren zijn ingebracht), anderzijds.

De opmerkingen en bezwaren, het advies van de getuigen en de beslissing van het bureau worden opgenomen in het proces-verbaal.

De twijfelachtige en de betwiste stembiljetten worden ondergebracht in de categorie waartoe zij behoren volgens de beslissing van het bureau : geldig voor een lijst of ongeldig.

Ze worden eerst geparafeerd door twee leden van het bureau en door een getuige. Ze dragen bovendien de vermelding « geldig » of « ongeldig » naargelang de beslissing van het bureau.

Leg ze bovenop de pakken zodat ze gemakkelijk teruggevonden worden. Ze moeten namelijk na de telling van de stembiljetten in speciale omslagen gestoken worden.

9. Optelling van de stembiljetten en de stemmen

032. De stembiljetten van elke categorie en subcategorie worden achtereenvolgens geteld door twee leden van het bureau. De resultaten worden zodra zij vastgesteld zijn, aangetekend in de bij het proces-verbaal gevoegde tabel (formulier AB/10).

Het is belangrijk dat het bureau zorgvuldig alle cijfers nakijkt, ze eerst met potlood inschrijft en ze slechts definitief overschrijft in de bij het proces-verbaal gevoegde tabellen nadat het zich verzekerd heeft van hun juistheid.

1^e stap

033. Het bureau legt eerst het aantal blanco of ongeldige stembiljetten vast en tekent dit op in de bij het proces-verbaal gevoegde tabel op de plaats die hieronder aangeduid is met een rechthoek.

In de stembus gevonden stembiljetten	Bureau nr. Bureau nr. Bureau nr. Totaal stembiljetten stembiljetten stembiljetten
Blanco of ongeldige stembiljetten		- [.....]
Geldige stembiljetten	

2^e stap

034. Het verschil tussen het aantal stembiljetten dat in de stembussen werd gevonden en het aantal blanco of ongeldige stembiljetten geeft het aantal geldige stembiljetten dat eveneens opgetekend wordt in de bij het proces-verbaal gevoegde tabel op de plaats die hieronder aangeduid is met een rechthoek.

In de stembus gevonden stembiljetten	Bureau nr. Bureau nr. Bureau nr. Totaal stembiljetten stembiljetten stembiljetten
Blanco of ongeldige stembiljetten		-
Geldige stembiljetten		[.....]

3^e stap

035. Het bureau stelt dan voor de **eerste lijst** het aantal vast:

1. van de stembiljetten waarop uitsluitend bovenaan een lijst is gestemd (1e pak).

Dit aantal wordt genoteerd in de tabel met de uitslagen van de stemopneming onder 1°, zoals hieronder aangeduid staat met een rechthoek.

Lijst 1 behaalt :

1 ^o	Stembiljetten met lijststem	<input type="text"/>
2 ^o	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen
3 ^o	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen en voor één of meerdere kandidaat-opvolgers
4 ^o	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-opvolgers
Totaal aantal stembiljetten		<u>.....</u>

2. van de stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen (2e pak).

Dit aantal wordt genoteerd in de tabel met de uitslagen van de stemopneming onder 2°, zoals hieronder aangeduid staat met een rechthoek.

Lijst 1 behaalt :

1 ^o	Stembiljetten met lijststem
2 ^o	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen	<input type="text"/>
3 ^o	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen en voor één of meerdere kandidaat-opvolgers
4 ^o	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-opvolgers
Totaal aantal stembiljetten		<u>.....</u>

3. van de stembiljetten waarop tegelijk naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en één of meerdere kandidaat-opvolgers (3e pak).

Dit aantal wordt genoteerd in de tabel met de uitslagen van de stemopneming onder 3°, zoals hieronder aangeduid staat met een rechthoek.

Lijst 1 behaalt:

1 ^o	Stembiljetten met lijststem
2 ^o	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen
3 ^o	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen en voor één of meerdere kandidaat-opvolgers	<input type="text"/>
4 ^o	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-opvolgers
Totaal aantal stembiljetten		<u>.....</u>

4. van de stembiljetten waarop uitsluitend naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd of bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers.

Dit aantal wordt genoteerd in de tabel met de uitslagen van de stemopneming onder 4°, zoals hieronder aangeduid staat met een rechthoek.

Lijst 1 behaalt:

1 ^o	Stembiljetten met lijststem
2 ^o	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen
3 ^o	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen en voor één of meerdere kandidaat-opvolgers
4 ^o	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-opvolgers	<input type="text"/>
Totaal aantal stembiljetten		<u>.....</u>

Het totaal van de vier subtotalen geeft het aantal stembiljetten gunstig voor de lijst (kiescijfer), dat ook genoteerd wordt in de tabel met de uitslagen van de stemopneming, zoals hieronder aangeduid staat met een rechthoek.

Lijst 1 behaalt:

1°	Stembiljetten met lijststem
2°	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen
3°	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen en voor één of meerdere kandidaat-opvolgers
4°	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-opvolgers

Totaal aantal stembiljetten

De 4 subtotalen en het algemeen totaal worden eveneens overgeschreven op de samenvattende tabel bij lijst 1 die achter de opname van de resultaten werd geplaatst.

LIJST 1			
<p><u>1° Lijststemmen</u></p> <p>In deze serie komen enkel de stembiljetten waarop bovenaan een lijst is gestemd</p> <p>AANTAL STEMBILJETTEN: <input type="text"/></p>	<p><u>2° Naamstemmen voor kandidaat-titularissen</u></p> <p>In deze serie komen: a) de stembiljetten waarop voor één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd. b) de stembiljetten waarop bovenaan op een lijst en tegelijk voor één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd.</p> <p>AANTAL STEMBILJETTEN: <input type="text"/></p>	<p><u>3° Naamstemmen voor kandidaat-titularissen of kandidaat-opvolgers</u></p> <p>In deze serie komen: a) de stembiljetten waarop voor één of meerdere kandidaat-titularissen of voor één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd. b) de stembiljetten waarop bovenaan op een lijst en tegelijk voor één of meerdere kandidaat-titularissen of kandidaat-opvolgers is gestemd.</p> <p>AANTAL STEMBILJETTEN: <input type="text"/></p>	<p><u>4° Naamstemmen voor kandidaat-opvolgers</u></p> <p>In deze serie komen: a) de stembiljetten waarop voor één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd. b) de stembiljetten waarop bovenaan op een lijst en tegelijk voor één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd.</p> <p>AANTAL STEMBILJETTEN: <input type="text"/></p>
<p>KIESCIJFER : <input type="text"/></p> <p>(1°+2°+3°+4°)</p>			

Wanneer een kandidaat overlijdt van wie de naam nog steeds op het stembiljet voorkomt, zal het bureau als volgt handelen:

- Als het overlijden voorafgaat aan de stemming, kon de kandidaat uiteraard niet meer verkozen verklaard worden. Er wordt geen rekening gehouden met zijn naam op het stembiljet bij de aanwijzing van de verkozenen. De stembiljetten met een naamstem die exclusief naast zijn naam staat of waarop tegelijkertijd bovenaan de lijst en naast zijn naam wordt gestemd, moeten in elk geval geteld worden voor de bepaling van het kiescijfer van de lijst en zullen als lijststemmen worden beschouwd.
- Als het overlijden gebeurt op de dag van de stemming, zal geteld worden alsof de overledene nog in leven was.

Het bureau gaat op dezelfde manier te werk voor elk van de volgende lijsten.

4^e stap

036. Het bureau legt dan het **algemene totaal van de geldige stembiljetten** vast door de totalen van de geldige stembiljetten van alle lijsten op te tellen.

De uitslagen kunnen als juist beschouwd worden als **dit algemeen totaal overeenstemt met het cijfer dat bekomen wordt door van het aantal in de bussen gevonden stembiljetten het aantal blanco en ongeldige stembiljetten af te trekken.**

De vaststelling dat dit nazicht gedaan werd, moet, bovendien, het voorwerp uitmaken van een in het proces-verbaal aangetekende uitdrukkelijke verklaring vanwege het bureau, die, behoorlijk ondertekend, in de tabel bij het proces-verbaal herhaald wordt.

Deze vaststelling wordt als volgt opgesteld: «het bureau heeft bevonden dat het algemeen totaal van de stembiljetten met lijststemmen (1°), geteld bij het algemeen totaal van de stembiljetten met naamstemmen (2° + 3° + 4°), een totaal geeft gelijk aan dit van de geldige stembiljetten (*biljetten gevonden in de stembussen en omslagen, min de blanco en ongeldige biljetten*)».

De aandacht van de voorzitters wordt erop gevestigd dat enkel een nauwlettende verificatie van de overeenstemming van de cijfers van de stemopneming in staat is hun moeilijkheden te besparen wanneer de voorzitter van het kantonhoofdbureau de cijfers van het dubbel, dat aan zijn visum dient te worden onderworpen, zal controleren.

Als de uitkomst niet juist is, moeten de berekeningen en overschrijvingen opnieuw bekeken worden.

Als zij wel juist is, wordt dit getal overgeschreven in de tabel met de uitslagen van de stemopneming, zoals hieronder aangeduid werd met een rechthoek.

Lijst 1 behaalt:

1°	Stembiljetten met lijststem
2°	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen
3°	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen en voor één of meerdere kandidaat-opvolgers
4°	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-opvolgers

Totaal aantal stembiljetten

.....

Lijst 2 behaalt:

1°	Stembiljetten met lijststem
2°	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen
3°	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen en voor één of meerdere kandidaat-opvolgers
4°	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-opvolgers

Totaal aantal stembiljetten

.....

Lijst 3 behaalt:

1°	Stembiljetten met lijststem
2°	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen
3°	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-titularissen en voor één of meerdere kandidaat-opvolgers
4°	Stembiljetten met stem voor één of meerdere kandidaat-opvolgers

Totaal aantal stembiljetten

.....

Algemeen totaal

.....

5e stap

037. Het bureau gaat vervolgens over tot de telling van de naamstemmen die uitgebracht werden voor de kandidaat-titularissen en –opvolgers van **de eerste lijst**.

Men neemt hiervoor opnieuw achtereenvolgens het tweede, derde en vierde pak om de naamstemmen gegeven aan de titularissen en aan de opvolgers te tellen.

Teneinde het werk van de opneming te vergemakkelijken wordt voor de opneming van de naamstemmen aangeraden om tabellen te gebruiken die gelijk zijn aan het hieronder gereproduceerd model.

Ieder stembiljet moet gelezen worden, opdat de aanstippen nauwkeurig zouden gebeuren.

Modeltabel voor stemopneming van de naamstemmen.

Naam van de kandidaten	Tabel voor het aanstippen van de naamstemmen gegeven aan de kandidaten van wie de namen in de eerste kolom staan							
	20	40	60	80	100	120	enz.	Totalen
Lijst 1								
Titularissen Colin Yves Uyterelst .Anne Nelson Jacques Delval Yvette Geirts Julien								
Opvolgers Boulet Annie Adam Thierry Rogge Marie Xhoffer Philippe Tilquin Emilie Robin Ernest								

In de eerste kolom van deze tabel zullen de namen komen van de kandidaten van lijst 1 in de orde waarin zij op het stembiljet staan.

Zoals hierboven is aangeduid, moet het lid van het bureau dat de aanstippingen doet, bij het lezen van de stembiljetten die een stem op naam geven aan één of meerdere kandidaten (titularissen en/of opvolgers), tegenover de afgeroepen namen, een rechtstaand streepje maken in de eerste kolom, die van boven het cijfer 20 draagt : bij de vijfde stem zullen de eerste vier streepjes schuin doorgehaald worden, en wanneer 20 stemmen alzo zullen aangestipt zijn, zal men in de volgende kolom voortgaan te merken.

Het lid van het bureau dat dit opnemen verricht, zal naargelang van de vordering van de aanstipping luidop het aantal opgeven van de in de kolom geschreven merken en bij elke twintigste merk het algemeen aantal uitspreken (20, 40, 60, enz.).

Dit zal zeer gemakkelijk zijn voor het aanstippen en een ernstige waarborg tegen mogelijke vergissingen, daar de getuigen de uitslagen van de opnemingen van het begin tot het einde kunnen volgen.

Wanneer voor de lijst 1 de stembiljetten afgelezen zijn en de stemmen aangestipt, wordt het totaal van de in de tabel gemerkte stemmen op naam geschreven in de laatste kolom.

Het bureau gaat op dezelfde wijze te werk voor **elk van de volgende lijsten.**

10. Controle van de stemopneming.

038. Al de behoorlijk gecontroleerde cijfers worden overgeschreven in het proces-verbaal. Het bureau maakt daarna het dubbel van de tabel op met vermelding van de in proces-verbaal voorkomende getallen.

Dit stuk draagt als opschrift de naam van de kieskring en het kieskanton, het nummer van het stemopnemingsbureau, de datum van de stembusdag, de vermelding "*Uitslag van de stemopneming van de in de bureaus nrs ontvangen stembiljetten*", alsmede de vermelding om welke verkiezing het gaat.

Nadat de voorzitter van het stembureau de leden van het bureau ervan verwittigt dat ze gedurende zijn afwezigheid het opnemingslokaal onder geen voorwendsel mogen verlaten, verlaat hij vervolgens het lokaal om naar de voorzitter van het kantonbureau te gaan en hem het proces-verbaal dat nog niet afgesloten noch ondertekend is, voor te leggen, alsmede het dubbel van de tabel van de stemopneming.

De voorzitter van het kantonhoofdbureau gaat na of alle cijfers die vermeld moeten worden, in dit dubbel voorkomen, en inzonderheid of het algemeen totaal van de stembiljetten met de lijststemmen, gevoegd bij het algemeen totaal van de stembiljetten met de naamstemmen gelijk is aan dat van de geldige stembiljetten, en of dit laatste getal overeenstemt met het verschil bekomen door het aantal blanco- en ongeldige stembiljetten af te trekken van het aantal in de stembussen en omslagen gevonden stembiljetten.

Indien weglatingen of niet-overeenstemmende uitkomsten worden vastgesteld in de tabel, mag de voorzitter van het kantonhoofdbureau hier geen enkele wijziging in aanbrengen, maar hij zal deze vermelden in het proces-verbaal op de plaats die hiervoor voorzien is en de voorzitter van het stemopnemingsbureau verzoeken om deze tabel aan te vullen of te verbeteren, alsmede, zo daar aanleiding toe bestaat, het proces-verbaal zelf en de daarin voorkomende tabel.

Wanneer de voorzitter van het kantonhoofdbureau vaststelt dat het dubbel juist is of nadat het stemopnemingsbureau de voorgeschreven verbeteringen heeft aangebracht, bevestigt hij de regelmatigheid ervan in het proces-verbaal zelf van het bureau, op de hiervoor voorziene plaats, en bevestigt hij eveneens de ontvangst van het dubbel exemplaar. Hij parafeert dit daarna.

11. Sluiting van de verrichtingen.

039. De voorzitter keert terug naar het lokaal van zijn bureau en geeft hier kennis van het ontvangstbewijs afgegeven door de voorzitter van het kantonhoofdbureau.

Het bureau zet dan de verrichtingen voort.

a) Onder omslag brengen van de stembiljetten

De gebruikte omslagen moeten:

- **De kleur hebben van de stembiljetten;**
- **Als opschrift het volgende hebben: de datum van de verkiezing, de kieskring, het kieskanton, het nummer van het stemopnemingsbureau en het aantal stembiljetten dat ze bevatten.**

040. Het bureau neemt eerst, zonder het klasement te verstoren, de betwiste stembiljetten weg die, volgens zijn beslissing, werden toegevoegd aan de verschillende categorieën van geldige biljetten of ongeldige biljetten.

De geldige stembiljetten worden in de omslag gestoken met de vermelding: «*Betwiste stembiljetten - geldig*».

De onbruikbaar gemaakte stembiljetten worden in de omslag gestoken met de vermelding: «*Betwiste stembiljetten - ongeldig*».

041. De blanco en ongeldige stembiljetten worden in de omslag gestoken met de vermelding: «*Blanco of ongeldige stembiljetten*».

042. Voor elke lijst worden de stembiljetten

1. van het **eerste pak** in een omslag gestoken met de vermelding: «*Stembiljetten waarop alleen bovenaan een lijst is gestemd*»;
2. van het **tweede pak** in een omslag gestoken met de vermelding: «*Stembiljetten waarop alleen gestemd is naast de naam van één OF meerdere kandidaat-titularissen of tegelijk bovenaan de lijst en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen*»;
3. van het **derde pak** in een omslag gestoken met de vermelding: «*Stembiljetten waarop naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en één of meerdere kandidaat-opvolgers OF bovenaan de lijst en tegelijk naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd*»;
4. van het **vierde pak** in een omslag gestoken met de vermelding: «*Stembiljetten waarop naast de naam van één of meerdere opvolgers is gestemd OF bovenaan de lijst en tevens naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers*».

b) Bekendmaking van de uitslagen

043. De voorzitter laat het publiek in de zaal toe en kondigt de op de opnemingsstabellen bevonden uitslagen af.

c) Afsluiting van het proces-verbaal

044. Het proces-verbaal wordt, nadat ervan lezing gegeven werd, afgesloten en door de leden van het bureau en de getuigen ondertekend. Ingeval een getuige weigert te ondertekenen, worden de redenen daarvan in het proces-verbaal vermeld.

Het proces-verbaal wordt in te verzegelen omslag gestoken met de vermelding: «Proces-verbaal van de stemopnemingsverrichtingen».

De tabel met de resultaten van de stemopneming die getekend is door de leden van het bureau en de getuigen, wordt in een omslag gestoken met de vermelding: "*Tabel met de resultaten van de stemopneming*".

d) Te maken pakken

045. Er moeten drie verschillende pakken gemaakt worden. Deze zijn wit (Verkiezing van de Kamer) en roos (Verkiezing van de Senaat) van kleur.

Op elk van de drie pakken wordt een etiket gekleefd met zijn inhoud en bestemming.

De voorzitter ziet erop toe dat dit werk zorgvuldig gebeurt.

<i>Pak</i>	<i>Inhoud</i>	<i>Bestemming</i>
1	1. Omslag met de betwiste stembiljetten – geldig 2. Omslag met de betwiste stembiljetten – ongeldig 3. Omslag met het proces-verbaal van het stemopnemingsbureau 4. Omslag met de stemopnemingstabel 5. Omslagen met de processen-verbaal van de stembureaus	Provinciehoofdbureau (Verkiezing van de Senaat) OF Hoofdbureau van de kieskring (Verkiezing van –de Kamer)
2	1. Omslagen met de geldige biljetten (4 per lijst) 2. Omslagen met de van de burger teruggenomen stembiljetten 3. Omslagen met de aanstiplijsten	Griffie van de rechtbank van eerste aanleg - Griffie van het vredegerecht
3	1. Omslag met de niet-gebruikte biljetten	Gouverneur van de provincie

e) Harmonicaomslagen en stembussen

046. De harmonicaomslagen en stembussen zullen in de stemopnemingszaal blijven of zullen teruggegeven worden aan het gemeentebestuur van de hoofdplaats van het kanton, om teruggestuurd te worden naar de gemeenten die deze ter beschikking gesteld hebben.

Brussel, 18 mei 2010.

Namens de Minister van Binnenlandse Zaken:
 Luc VANNESTE,

Directeur-generaal

BIJLAGE I

Controlelijst voor de voorzitters van de stemopnemingsbureaus

STAPPENPLAN

I. Voor de verkiezing

1.	U wordt aangewezen door de voorzitter van het kantonhoofdbureau <ul style="list-style-type: none"> ● Stuur het ontvangstbewijs terug naar de voorzitter van het kantonhoofdbureau 	001 - 002
2.	Ten laatste twaalf dagen voor de verkiezing wijst de voorzitter van het kantonhoofdbureau de bijzitters en plaatsvervangende bijzitters van uw bureau aan <ul style="list-style-type: none"> ● Hun identiteit zal u de week voor de verkiezing doorgegeven worden, op het zelfde moment als deze van de stembureaus waarvan u de stemmen zal moeten opnemen 	003
3.	U wijst vrij uw secretaris aan tussen de kiezers van de kieskring	004
4.	De dinsdag voor de stemming, bepaalt de voorzitter van het kantonhoofdbureau met een loting welke stembureaus door u zullen worden opgenomen Van deze loting zal u kennis gegeven worden, alsmede van de identiteit van de bijzitters en de plaatsvervangende bijzitters van uw bureau	005
5.	U verzekert zich van de correcte inrichting van uw bureau <ul style="list-style-type: none"> ● Indien nodig neemt u contact op met het gemeentebestuur of met de voorzitter van het kantonhoofdbureau 	006 - 012
	Stemmeubilair : tafels, stoelen <ul style="list-style-type: none"> ● Zorg ervoor dat u over voldoende tafels beschikt 	007
	<p>Verschillende (WITTE of ROZE) omslagen</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Voor elke voorgelegde lijst, een omslag met de vermelding: "Stembiljetten waarop uitsluitend bovenaan een lijst is gestemd" ▶ Voor elke voorgelegde lijst, een omslag met de vermelding: "Stembiljetten waarop alleen naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd OF waarop tegelijkertijd bovenaan een lijst is gestemd en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen" ▶ Voor elke voorgelegde lijst, een omslag met de vermelding: "Stembiljetten waarop alleen naast de naam van een of meerdere kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers is gestemd OF waarop tegelijkertijd bovenaan een lijst is gestemd en naast de naam van één of meerdere kandidaat-titularissen en kandidaat-opvolgers" ▶ Voor elke voorgelegde lijst, een omslag met de vermelding: "Stembiljetten waarop alleen naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd OF tegelijkertijd bovenaan een lijst is gestemd en naast de naam van één of meerdere kandidaat-opvolgers" ▶ Een omslag met de vermelding: «Betwiste biljetten - geldig» ▶ Een omslag met de vermelding: «Betwiste biljetten - ongeldig» ▶ Een omslag met de vermelding: «Blanco of ongeldige stembiljetten» ▶ Een omslag met de vermelding: «Proces-verbaal van de stemopnemingsverrichtingen» ▶ Een omslag met de vermelding: «Tabel met de uitkomst van de stemopneming» 	008 - 009

▶ Een omslag bestemd om er de lijst voor de betaling van het presentiegeld in te steken	
Etiketten om te kleven op het pak ▶ Bestemd voor het provinciehoofdbureau of het hoofdbureau van de kieskring ▶ Bestemd voor de griffie van de rechtbank van eerste aanleg (of voor de vrederechter) ▶ Bestemd voor de provinciegouverneur	010
Kantoorbenodigdheden	011
Formulieren in voldoende aantal <i>Bureau A</i> ▶ Formulieren AB/8 ▶ Formulier AB/10 ▶ Bijlage 1 bij het Formulier AB/10 ▶ Bijlage 2 bij het Formulier AB/10 ▶ Tabellen voor de stemopneming van de naamstemmen <i>Bureau B</i> ▶ Formulieren AB/9 ▶ Formulier AB/10 ▶ Bijlage 1 bij het Formulier AB/10 ▶ Bijlage 2 bij het Formulier AB/10 ▶ Tabellen voor de stemopneming van de naamstemmen	012

II. Verrichtingen op de stemdag

1.	<p>Wees 15 minuten voor het vastgelegde begin van de verrichtingen aanwezig met uw secretaris.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Het stemopnemingsbureau <i>A/B</i> beginnen de verrichtingen om 14 uur <p>U ontvangt de stembiljetten en de andere voor uw bureau bestemde omslagen</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Geef hun een ontvangstbewijs. Vermeld hierop de eventuele gebreken die vastgesteld werden wat de sluiting van de stembussen of omslagen betreft. 	013
2.	<p>U vormt uw bureau zo snel mogelijk.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Desgevallend voorzit u in de afwezigheid van titularissen door beroep te doen op plaatsvervangers ● U geeft aan de voorzitter van het kantonhoofdbureau de namen door van de bijzitters die zich zonder geldige reden niet of laattijdig hebben aangeboden 	014 - 015
3.	<p>U laat de getuigen binnen (één per lijst)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● De getuigen moeten in het bezit zijn van een brief die getekend werd door een van de kandidaten en medeondertekend door de voorzitter van het kantonhoofdbureau 	016
4.	<p>Er wordt overgegaan tot de eedafleggingen</p> <ul style="list-style-type: none"> ● De leden van het bureau en de getuigen leggen de eed af in uw handen ● U legt de eed af voor het gevormde bureau. 	017

5.	<p>Laat de lijst voor de betaling van het presentiegeld in tweevoud zorgvuldig invullen en ondertekenen.</p> <p>Steek een exemplaar in de omslag ad hoc die bestemd is voor de voorzitter van het kantonhoofdbureau en laat deze onmiddellijk aan hem bezorgen. Bewaar het tweede exemplaar.</p> <p>Geef formulieren voor een reisvergoeding aan de bijzitters die hierom vragen.</p>	018 - 09
6.	U begint met de stemopnemingsverrichtingen zodra u in het bezit bent van al de stembiljetten	022
7.	<p>U opent de stembussen (of de harmonicaomslagen) en telt de stembiljetten zonder ze te ontvouwen.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● De andere omslagen worden niet geopend 	023
8.	<p>Als u stembiljetten vindt die bedoeld zijn voor de andere verkiezing, steekt u deze in een speciale omslag die u verzegelt</p> <p>Bezorg deze aan het stemopnemingsbureau dat deze stembiljetten had moeten ontvangen.</p>	024
9	De stembiljetten worden gemengd	025
10.	<p>EERSTE INDELING</p> <p>De stembiljetten worden ingedeeld naar volgende categorieën:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Stembiljetten met geldige stemmen voor de eerste lijst of voor kandidaten van deze lijst ▶ Idem voor de volgende lijsten ▶ Twijfelachtige stembiljetten ▶ Blanco of ongeldige stembiljetten 	026
11.	<p>TWEEDE INDELING</p> <p>De stembiljetten van elke lijst worden als volgt ingedeeld :</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Stembiljetten waarop uitsluitend bovenaan de lijst is gestemd ▶ Stembiljetten waarop uitsluitend voor één of meerdere kandidaat-titularissen is gestemd OF bovenaan de lijst en voor één of meerdere kandidaat-titularissen ▶ Stembiljetten waarop uitsluitend voor één of meerdere kandidaat-titularissen en –opvolgers is gestemd OF waarop bovenaan de lijst en voor één of meerdere kandidaat-titularissen en –opvolgers is gestemd ▶ Stembiljetten waarop uitsluitend voor één of meerdere kandidaat-opvolgers is gestemd OF bovenaan de lijst en voor één of meerdere kandidaat-opvolgers 	027 - 029
12.	<p>Wanneer de rangschikking is beëindigd, onderzoeken de leden van het bureau en de getuigen de stembiljetten zonder de rangschikking te verstoren</p> <p>Het bureau beslist over de twijfelachtige en betwiste stembiljetten.</p> <p>De twijfelachtige en betwiste stembiljetten worden ondergebracht in de geldige of ongeldige stembiljetten naargelang de beslissing van het bureau</p> <p>Ze worden geparafeerd en, naargelang het geval, voorzien van de vermelding “<i>geldig</i>” of “<i>ongeldig</i>”.</p>	030 - 031
13.	De blanco of ongeldige stembiljetten worden geteld	

	Het verschil tussen het aantal stembiljetten dat in de stembussen (of harmonica-omslagen) werd gevonden en het aantal blanco of ongeldige stembiljetten geeft het aantal geldige stemmen.	032 - 034
14.	De geldige stembiljetten (vier categorieën) van de eerste lijst worden geteld. Er wordt op dezelfde manier te werk gegaan voor de volgende lijsten. Het totaal aantal getelde geldige stembiljetten voor alle lijsten MOET overeenstemmen met het totaal aantal geldige stembiljetten (stembiljetten die in de stembussen werden gevonden min blanco of ongeldige stembiljetten) Als dit niet zo is, controleren!	035 036
15.	De naamstemmen van de eerste lijst worden geteld. Er wordt op dezelfde manier te werk gegaan voor de volgende lijsten.	037
16.	Alle cijfers worden overgeschreven in het proces-verbaal Er wordt een dubbel opgemaakt van de tabel van de stemopneming en deze wordt voorgelegd aan de voorzitter van het kantonhoofdbureau. Deze brengt hierop zijn visum aan, nadat hij de nodige wijzigingen heeft laten aanbrengen. De leden van het stemopnemingsbureau mogen dit bureau onder geen enkel voorwendsel verlaten tijdens de afwezigheid van de voorzitter.	038
17.	De voorzitter keert dan terug naar zijn bureau. Dan worden eerst de stembiljetten onder omslag gebracht: 1. De twijfelachtige en betwiste stembiljetten worden weggehaald van de pakken waar zij gelegd werden volgens de beslissing van het bureau. Ze worden in volgende omslagen gestoken: ▶ Omslag met de vermelding « <i>Betwiste stembiljetten - geldig</i> » ▶ Omslag met de vermelding « <i>Betwiste stembiljetten - ongeldig</i> » 2. De blanco of ongeldige stembiljetten worden in de omslag gestoken met de vermelding « <i>Blanco of ongeldige stembiljetten</i> » 3. Voor elke lijst worden de geldige stembiljetten ingedeeld in vier verschillende omslagen waarvan het opschrift overeenkomt met de vier categorieën van stembiljetten De omslagen moeten ● De kleur hebben van de stembiljetten ● Het volgende vermelden: de datum van de verkiezing, de kieskring, het kieskanton, het nummer van het stemopnemingsbureau en het aantal stembiljetten dat ze bevatten.	040 - 042
18.	Het publiek wordt in de zaal toegelaten en de uitslagen worden afgekondigd.	043
19.	Het proces-verbaal wordt afgesloten, gelezen en ondertekend door de leden van het bureau en de getuigen	044
20.	Er worden drie pakken gemaakt en doorgestuurd 1. naar de voorzitter van het provinciehoofdbureau of de voorzitter van het hoofdbureau van de kieskring 2. naar de griffie van de rechtbank van eerste aanleg (of van het vrederegerecht) 3. naar de gouverneur van de provincie De stembussen of harmonicaomslagen blijven in het lokaal of worden teruggegeven aan de afgevaardigde van het gemeentebestuur	045 046

BIJLAGE II

Enkele raadgevingen.

1. In het stemlokaal zal u aan een absolute onpartijdigheid gehouden zijn bij de uitvoering van uw opdracht.

Bij de uitvoering van uw opdracht zal u dus kalm en beleefd handelen. De leden van uw bureau zullen dat ook doen.

2. Om de juiste omstandigheden te scheppen voor de leden van uw bureau met het oog op het vervullen van hun opdracht, en in het bijzonder dan voor de personen die dit zouden kunnen vragen (ouderen, personen met een lichamelijke beperking...) is het belangrijk dat er voldoende stoelen beschikbaar zijn.

Ik vestig uw aandacht er eveneens op dat, om de toegang tot het bureau te vergemakkelijken voor gehandicapte personen, u voor hen parkeerplaatsen dient voor te behouden in de nabijheid van het stembureau en dat het gebouw waar de stemming plaatsheeft toegankelijk moet zijn of gemaakt moet worden voor gehandicapte kiezers. Deze aanbevelingen worden uiteengezet aan de gemeenten die de inrichting van uw stembureau beheren. U kan problemen op dit vlak echter steeds melden bij de verantwoordelijke van de gemeente.

3. Men dient zich uiteraard beleefd te gedragen met de leden van uw bureau die bepaalde onvermogens of gebreken zouden hebben.

Zo is het bij een persoon met een visueel gebrek aangeraden om:

- Normaal te blijven praten en zich normaal te gedragen.
- In het gesprek het gebruik van volgende woorden niet te vermijden: zien, kijken,...
- Precieze termen, beelden en vergelijkingen te gebruiken om herkenningspunten te bieden.
- Een inspanning te doen om zich in de plaats van zijn gesprekspartner te stellen.
- Zich voor te stellen aan de persoon, hem te vragen of hij hulp nodig heeft, met hem te praten en de eigen stem te niet te verheffen.
- De persoon aan te kondigen dat men komt en hem te waarschuwen wanneer men vertrekt.
- Mondeling te antwoorden op zijn vragen, aangezien gebaren niet altijd opgemerkt worden.
- Hem duidelijke en precieze aanwijzingen te geven om zijn verplaatsing te vergemakkelijken (bijvoorbeeld: twee stappen naar voor, een meter van u af aan de rechterkant...).
- Zijn arm aan te bieden als de slechtziende persoon te kennen geeft dat hij hulp nodig heeft bij zijn verplaatsing.
- Moeilijkheden te verhelpen en te voorzien tijdens de verplaatsing (trappen, gesloten deur...) en de verschillende keuzemogelijkheden geven als die er zijn.
- De persoon bij zijn naam te noemen wanneer men zich tot hem richt.
- Schriftelijke aanwijzingen en plannen te vermijden maar de persoon eerder begeleiden naar waar hij moet gaan.
- De persoon een zekere tijd te gunnen om te reageren en zich uit te drukken.
- Zich niet te gedragen alsof men tegen een kind praat wanneer men zich tot de persoon richt.
- **Korte, concrete en eenvoudige zinnen te gebruiken.**

Bij een persoon die lipleest, is het aangeraden om:

- Zich in een goed verlichte ruimte te plaatsen of op zo'n manier plaats te nemen dat het licht uw gezicht rechtstreeks verlicht; de hardhorige persoon zal zo beter uw lippen kunnen lezen dan als u met uw rug naar de verlichting staat.
- Zich zo voor de persoon te plaatsen dat die duidelijk uw lippen kan zien.
- Te vermijden om de handen voor het gezicht te plaatsen.
- Telkens de aandacht te trekken van de persoon alvorens te praten en visueel contact te behouden.
- Duidelijk en normaal te praten, niet te snel, en zonder uw articulatie en stemvolume te overdrijven.
- De zin te herformuleren indien deze niet begrepen wordt, en te vermijden om letterlijk te herhalen (sommige woorden zijn gemakkelijker te decoderen dan andere).
- Niet te aarzelen om aan de persoon te vragen om te herhalen als u hem niet goed begrepen heeft.
- Bij het geven van uitleg, eerst te zeggen dat u schriftelijke informatie kunt geven indien nodig.

SERVICE PUBLIC FEDERAL INTERIEUR
ELECTIONS DES CHAMBRES LEGISLATIVES FEDERALES DU 13 JUIN 2010

[2010/00307]

18 MAI 2010. — Instructions aux présidents des bureaux de dépouillement

Madame la Présidente,
Monsieur le Président,

J'ai l'honneur de vous transmettre le texte des instructions sur le déroulement des opérations successives de votre bureau de dépouillement.

Ces instructions sont destinées aux présidents des bureaux qui reçoivent des urnes ou des enveloppes à soufflet comportant des bulletins en papier. Il concerne exclusivement le scrutin manuel. Il contient les renseignements nécessaires à l'accomplissement de votre tâche.

Quelques semaines avant l'élection, vous êtes désigné en qualité de Président d'un bureau de dépouillement par le Président du bureau principal de canton. Ce dernier désigne également les assesseurs de votre bureau.

En tant que président, vous êtes responsable de votre bureau, assesseurs comme secrétaire. Surtout, vous faites partie d'un vaste ensemble dans lequel votre bureau joue un rôle de premier plan. Du soin avec lequel vous remplissez votre mission et assumez votre charge dépend le reste de la procédure électorale.

Dès que vous serez entré dans votre local, vous serez tenu à une impartialité absolue dans l'exercice de votre mission. Il vous sera demandé de veiller non seulement à ce que quiconque ne puisse influencer le déroulement et le résultat du dépouillement dans votre local, mais aussi à vous abstenir vous-même de toute attitude partisane.

Sachez que vous n'êtes pas seul face aux difficultés éventuelles. Le président du bureau de canton et le service Elections de la commune sont là pour vous encadrer et vous aider.

Cependant, les décisions de votre bureau à l'intérieur de votre local concernant le dépouillement sont sans appel.

Votre rôle est particulièrement important en ce qui concerne les témoins. Ceux-ci peuvent demander à voir figurer leurs observations au procès-verbal. Ils doivent se conduire avec retenue et dignité. Si un témoin cause du désordre ou tente d'influencer le résultat, il vous appartient de le ramener à la raison et d'éventuellement l'expulser de votre local. Il en va de même pour tout tiers qui causerait des troubles. Vous pouvez aller jusqu'à faire intervenir les forces de l'ordre.

Prenez la peine de lire ces instructions dès maintenant. Si vous avez des questions, n'hésitez pas à contacter les responsables du bureau principal de canton.

Ces instructions vous fournissent donc de façon synthétique les règles générales que vous aurez à observer lors de l'exécution de votre mission. Y est en outre annexé un récapitulatif chronologique des opérations que vous et votre bureau avez à effectuer.

Si vous désirez davantage d'informations, vous pouvez vous référer notamment aux dispositions légales suivantes:

1. le Code électoral.

Les présentes instructions mentionnent aussi les formules que vous aurez à utiliser. Celles-ci sont publiées au Moniteur belge. Veuillez noter que sur toutes les formules où doivent être complétés les nom et prénoms, chaque nom et prénom doit être précédé de la mention : Madame (Mme) ou Monsieur (M.).

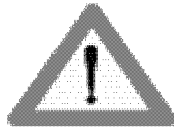
Pour ce qui est de la numérotation de ces formules, veuillez noter que:

1. celles relatives à l'élection de la Chambre sont précédées de la lettre **A**;
2. celles relatives à l'élection du Sénat sont précédées de la lettre **B**;
3. celles relatives à l'élection des Chambres législatives fédérales sont précédées des lettres **AB**.

Les présentes instructions, les textes légaux, les formules et nombre d'autres renseignements utiles lors de ces élections (agenda électoral, FAQ, ...) peuvent être consultés sur le site Internet du Département

www.elections.fgov.be

Date dernière mise à jour: 4 mai 2010

**Notez ici les numéros de téléphone qui vous seront utiles
en cas de problèmes éventuels :**

- Commune :

.....

- Service des Elections :

.....

- Bureau principal de canton :

.....

- Président du bureau principal de canton :

.....

- Secrétaire du président de canton :

.....

- Si ces numéros vous ont été communiqués : Présidents des bureaux de vote dont vous assurez le dépouillement :

1.

2.

3.

4.

- Autres :

.....

TABLE DES MATIERES

I. AVANT LE JOUR DE L'ELECTION	Numéros
<i>1. Désignation des membres de votre bureau</i>	<i>001 – 004</i>
a) Votre désignation	001 – 002
b) La désignation de vos assesseurs et assesseurs suppléants	003
c) La désignation de votre secrétaire.....	004
<i>2. Notification des bureaux de vote que vous dépouillerez</i>	<i>005</i>
<i>3. Aménagement et matériel de votre bureau</i>	<i>006 – 012</i>
a) Mobilier électoral	007
b) Enveloppes diverses	008 – 009
c) Etiquettes diverses	010
d) Fournitures de bureau	011
e) Formulaires	012
 II. LE JOUR DE L'ELECTION	
<i>1. Prise en possession des bulletins à dépouiller</i>	<i>013</i>
<i>2. Formation de votre bureau</i>	<i>014 – 018</i>
a) Accueil des assesseurs	015
b) Admission des témoins	016
c) Prestation de serment	017
d) Liste pour le paiement des jetons de présence et indemnités de déplacement	018 – 019
e) Police d'assurance et congé de circonstance.....	020- 021
<i>3. Début du dépouillement</i>	<i>022</i>
<i>4. Ouverture des urnes et enveloppes</i>	<i>023 – 024</i>
<i>5. Mélange des bulletins</i>	<i>025</i>
<i>6. Premier classement des bulletins</i>	<i>026</i>
<i>7. Second classement des bulletins</i>	<i>027 – 029</i>
<i>8. Examen des bulletins</i>	<i>030 – 031</i>
<i>9. Recensement des bulletins de vote et des suffrages</i>	<i>032 – 037</i>
<i>10. Contrôle du dépouillement</i>	<i>038</i>
<i>11. Clôture des opérations</i>	<i>039 - 046</i>
a) Mise sous enveloppe des bulletins	040– 042
b) Proclamation des résultats.....	043
c) Clôture du procès-verbal.....	044
d) Paquets à constituer	045
e) Enveloppes à soufflet et urnes	046

ANNEXE I: PLAN PAR ETAPES**ANNEXE II : QUELQUES CONSEILS**

Remarque préliminaire:

Lors d'élections simultanées pour les Chambres législatives fédérales, les bureaux de dépouillement siégeant au chef-lieu du canton électoral sont scindés en:

- bureaux de dépouillement **A** qui fonctionnent pour l'élection de la Chambre et dépouillent donc les bulletins de vote de couleur **BLANCHE**;
- bureaux de dépouillement **B** qui fonctionnent pour l'élection du Sénat et dépouillent donc les bulletins de vote de couleur **ROSE**.

I. Avant le jour de l'élection*1. Désignation des membres de votre bureau.*a) Votre désignation

001. Quelques semaines avant l'élection et au plus tard douze jours avant celle-ci, soit le 1er juin, vous êtes désigné en qualité de président de bureau de dépouillement par le président du bureau principal de canton. A cette fin, celui-ci utilise la formule AB/3.

002. A cette lettre de désignation est aussi joint un récépissé détachable. Renvoyez-le **dans les quarante-huit heures** au président du bureau principal de canton.

Afin de profiter de la franchise postale, utilisez à cette fin l'enveloppe ad hoc jointe à votre lettre de désignation et sur laquelle figurent les mentions suivantes:

- *«Elections des Chambres législatives fédérales et du Parlement wallon du ...»;*
- *«Loi électorale»;*
- *«Franchise postale»;*
- **en bas à gauche: «Expéditeur: Président du bureau de dépouillement n° ...».**

Votre mission qui est d'assurer le bon déroulement des opérations de dépouillement est une responsabilité importante, qui peut se détailler en plusieurs tâches :

- Désigner un ou une secrétaire parmi les électeurs de la circonscription et en informer le président du bureau de canton dont dépend votre bureau. Le secrétaire vous assistera dans toutes les opérations de dépouillement. Si vous le souhaitez, il peut également, compléter sous votre supervision le procès-verbal au fur et à mesure des opérations. Il est votre bras droit pour toute la durée de la procédure. Choisissez-le donc avec soin. N'hésitez pas à lui faire lire ces instructions.
- Assurer le maintien de l'ordre
- Suivre minutieusement la procédure prévue pour le dépouillement par le Code électoral et s'assurer que le bureau la suive
- Consigner au procès-verbal les activités dans son local de dépouillement
- Transmettre les documents électoraux au président du bureau de canton correspondant

b) La désignation de vos assesseurs et assesseurs suppléants

003. Au plus tard douze jours avant l'élection, soit le 1er juin, le président du bureau principal de canton aura désigné les quatre assesseurs et quatre assesseurs suppléants de votre bureau.

Leurs nom, prénom et adresse vous seront communiqués dans la semaine précédant l'élection

- par le président du bureau principal de canton au moyen de la formule AB/6.

Conservez soigneusement ce formulaire et emportez-la le jour de l'élection. Elle vous permettra de procéder à la constitution de votre bureau.

c) La désignation de votre secrétaire

004 C'est à vous qu'il revient de choisir le secrétaire de votre bureau qui n'a pas voix délibérative au sein de celui-ci. Ce choix est libre, la seule condition posée par la loi étant que le secrétaire doit être électeur :

- dans la circonscription (Chambre)

J'attire cependant votre attention sur le fait que les candidats ne peuvent faire partie du bureau.

Le secrétaire ne peut participer avec voix délibérative aux décisions du bureau de dépouillement.

Reportez les nom, prénom et adresse du secrétaire que vous avez choisi, sur la formule AB/6 que le président du bureau principal de canton vous a transmise (voir *supra*, n° 003).

2. Notification des bureaux de vote que vous dépouillerez

005. Le mardi précédant le scrutin, à 16 heures, les présidents des bureaux principaux de canton procéderont à un tirage au sort en vue de déterminer les bureaux de vote qui seront dépouillés par chaque bureau de dépouillement.

Le résultat de ce tirage au sort vous sera notifié

- par le président du bureau principal de canton au moyen de la formule AB/6.

Dans cette formule vous est aussi communiquée l'adresse où votre bureau siégera le jour de l'élection.

Conservez soigneusement ce formulaire et emportez-la le jour de l'élection.

3. Aménagement et matériel de votre bureau

006. Vous veillerez à ce que votre bureau de dépouillement soit correctement aménagé et dispose du matériel nécessaire à l'exercice de sa mission.

Le mobilier, le matériel, les enveloppes et les fournitures seront mis à votre disposition par l'administration communale. En revanche, les formulaires vous seront fournis par le président du bureau principal de votre canton électoral. Prenez contact avec eux si nécessaire.

Vous trouverez ci-après une liste du mobilier et matériel nécessaires.

a) Mobilier électoral

007. Le mobilier de votre bureau doit comprendre:

1. des tables et chaises en nombre suffisant pour les membres du bureau;
2. des tables pour le classement des bulletins.

b) Enveloppes diverses

008. En vue de la confection des paquets à l'issue des opérations de dépouillement, le bureau doit disposer des enveloppes suivantes:

☛ Enveloppes de couleur BLANCHE pour le bureau de dépouillement A (Chambre)

- Pour chaque liste présentée, une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote portant exclusivement un vote en tête de liste*»
- Pour chaque liste présentée, une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires*»
- Pour chaque liste présentée, une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants*»

- Pour chaque liste présentée, une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants*»
- Une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote contestés - validés*»
- Une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote contestés - annulés*»
- Une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote blancs ou nuls*»
- Une enveloppe portant la mention: «*Procès-verbal des opérations du dépouillement*»
- Une enveloppe portant la mention: «*Tableau donnant le résultat du dépouillement*»

☛ Enveloppes de couleur ROSE pour le bureau de dépouillement B (Sénat)

- Pour chaque liste présentée, une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote portant exclusivement un vote en tête de liste*»
- Pour chaque liste présentée, une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires*»
- Pour chaque liste présentée, une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants*»
- Pour chaque liste présentée, une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants*»
- Une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote contestés - validés*»
- Une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote contestés - annulés*»
- Une enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote blancs ou nuls*»
- Une enveloppe portant la mention: «*Procès-verbal des opérations du dépouillement*»
- Une enveloppe portant la mention: «*Tableau donnant le résultat du dépouillement*»

☛ Enveloppe destinée au président du bureau principal de canton

- Une enveloppe destinée à recevoir la liste en vue du paiement des jetons de présence.

009. Durant les opérations de dépouillement, les bureaux de dépouillement peuvent aussi être amenés à échanger des bulletins de vote qui ont été placés par erreur dans une mauvaise urne (ou dans une mauvaise enveloppe à soufflet).

A cet effet, le bureau de dépouillement disposera

- ☛ d'une enveloppe de couleur BLANCHE portant la mention: «*Bulletins de vote pour l'élection de la Chambre trouvés dans l'urne du Sénat*» (bureaux de dépouillement B₂);
- ☛ d'une enveloppe de couleur ROSE portant la mention: «*Bulletins de vote pour l'élection du Sénat trouvés dans l'urne de la Chambre*» (bureaux de dépouillement A).

Puisque les présidents des bureaux de vote ont été invités à ouvrir les urnes à la clôture du scrutin, cette situation ne devrait normalement pas se présenter.

c) Etiquettes diverses

010. Après le dépouillement, le bureau confectionnera des paquets destinés

1. au bureau principal de province (Election du du Sénat) ou au bureau principal de circonscription (Election de la Chambre)
2. au greffe du tribunal de première instance (ou de la justice de paix);
3. au gouverneur de province.

Il disposera d'étiquettes ad hoc à coller sur ces paquets.

d) Fournitures de bureau

011. Votre bureau doit disposer des fournitures nécessaires: matériel d'écriture, papier, collant ou cordes, cire à cacheter, papier d'emballage de couleur bleue ou beige,

e) Formulaires

012. Vous veillerez à disposer des formulaires nécessaires au bon fonctionnement de votre bureau. Doivent ainsi être considérés comme indispensables les documents suivants en nombre suffisant:

<i>Descriptif</i>	<i>Bureau A</i>	<i>Bureau B</i>
Récépissé de remise des bulletins de vote	Formule AB/8	Formule AB/9
Procès-verbal des opérations de dépouillement	Formule AB/10	Formule AB/10
Tableau donnant le résultat du dépouillement	Annexe 1 formule AB/10	Annexe 1 formule AB/10
Liste pour le paiement des jetons de présence	Annexe 2 formule AB/10	Annexe 2 formule AB/10

Pour chacune des listes présentées, le bureau disposera de tableaux permettant de procéder au recensement des votes nominatifs.

II. Le jour de l'élection

1. Prise de possession des bulletins à dépouiller.

013. L'heure à laquelle les bureaux doivent entamer leurs opérations est fixée à **14 heures**.

Vous veillerez à être présent, accompagné de votre secrétaire, 15 minutes avant l'heure fixée pour le début des opérations de dépouillement.

Les urnes ou enveloppes contenant les bulletins de vote que votre bureau doit dépouiller vous seront remises

1. contre récépissé (formule AB/8), par les présidents des bureaux de vote si vous présidez un bureau de dépouillement A ;
2. contre récépissé (formule AB/9), par les présidents des bureaux de vote si vous présidez un bureau de dépouillement B.

Pour chaque bureau de vote que vous êtes amené à dépouiller, vous devez aussi recevoir

1. une enveloppe contenant un exemplaire du procès-verbal du bureau de vote auquel est joint le modèle de bulletin de vote paraphé;
2. une enveloppe contenant un exemplaire des listes de pointage;
3. une enveloppe contenant les bulletins ayant été repris aux électeurs;
4. une enveloppe contenant les bulletins de vote non employés.

Vérifiez que les paquets et urnes (ou enveloppes à soufflet) sont dûment scellés et que les cachets sont intacts. A défaut, faites consigner vos observations sur le récépissé délivré et faites-les reporter dans le procès-verbal de votre bureau.

2. Formation de votre bureau.

014. Vous procéderez le plus vite possible à la formation de votre bureau pour que les opérations puissent commencer à l'heure fixée.

a) Accueil des assesseurs

015. Les assesseurs et assesseurs suppléants de votre bureau doivent se présenter munis de la lettre du président du bureau principal de canton les informant de leur désignation (formule AB/4).

Si les quatre assesseurs titulaires sont présents, vous libérez les assesseurs suppléants.

En cas d'empêchement ou d'absence de l'un des assesseurs titulaires, le bureau se complète lui-même en choisissant un des assesseurs suppléants. Si les membres du bureau sont en désaccord sur le choix à faire, la voix du plus âgé est prépondérante.

Communiquez au président du bureau principal de canton les noms des assesseurs qui, sans motif légitime, ne se sont pas présentés ou se sont présentés tardivement (Annexe au PV).

b) Admission des témoins

016. Dès que le bureau est constitué, il est procédé à l'admission des témoins.

Chaque liste a pu désigner un témoin et un témoin suppléant par bureau de dépouillement.

Ne peuvent être admises à siéger dans votre bureau en qualité de témoin que les personnes porteuses d'une lettre ad hoc signée par l'un des candidats, contresignée par le président du bureau principal de canton et conforme à la formule AB/18 (témoins dans les bureaux de dépouillement A/B).

Le témoin titulaire peut, avant le commencement des opérations, être remplacé par son suppléant et réciproquement, mais le titulaire et le suppléant ne peuvent, une fois les opérations commencées, se relayer pendant le dépouillement.

Si une liste n'a aucun témoin présent, le bureau admet, fût-ce au cours des opérations, le premier témoin de cette liste, qui se présentera en justifiant de sa qualité. L'assistance des témoins est un gage de régularité de l'élection et doit être facilitée autant que possible.

c) Prestation de serment

017. Vous recevrez alors la prestation de serment des assesseurs, du secrétaire et des témoins. Ensuite, vous prêterez à votre tour serment, en présence du bureau ainsi constitué.

Pour les membres du bureau, la formule du serment est la suivante: *«Je jure de recenser fidèlement les suffrages et garder le secret des votes».*

Pour les secrétaires et les témoins, la formule du serment est la suivante: *«Je jure de garder le secret des votes».*

d) Liste pour le paiement des jetons de présence et indemnités de déplacement

018. Faites compléter et signer par chacun des membres de votre bureau et **en deux exemplaires** la liste destinée au paiement des jetons de présence (annexe au procès-verbal). Veillez à ce que chaque membre vérifie soigneusement les données qu'il y a indiquées, spécialement le numéro de son compte financier.

- 1. Placez un exemplaire de cette liste dans une enveloppe séparée et scellée. Vous la ferez parvenir dans le courant des opérations de dépouillement, au président du bureau principal de canton.**
- 2. Conservez soigneusement le second exemplaire (celui-ci pourra vous être utile en cas de problème de paiement pour l'un des membres de votre bureau)...**

019. Les membres des bureaux électoraux ont droit à une indemnité de déplacement lorsqu'ils siègent dans une commune où ils ne sont inscrits pas au registre de la population.

En outre, le président ou l'assesseur a droit à une indemnité pour les déplacements qui lui sont imposés par les dispositions légales et qu'il effectue par ses propres moyens en vue de la transmission des documents qu'elles prescrivent.

Le montant de l'indemnité de déplacement est fixé à 0,20 euro par kilomètre parcouru.

Pour percevoir une indemnité de déplacement, une déclaration de créance doit être établie sur la formule AB/23 prescrite à cette fin. Celle-ci doit être transmise dans les trois mois de l'élection au Service public fédéral Intérieur, Direction des Elections/Frais de déplacement, Parc Atrium, Rue des Colonies, 11, 1000 Bruxelles.

Le montant dû sera viré sur le compte financier du créancier.

e) Police d'assurance et congé de circonstance

020. A titre d'information, une police d'assurance est souscrite par le Service public fédéral Intérieur au profit des membres des bureaux électoraux. Elle couvre:

- les dommages corporels résultant des accidents survenus aux membres des bureaux électoraux dans l'accomplissement de leur mission ou sur le chemin aller-retour de leur résidence principale au lieu de réunion de leur bureau;
- la responsabilité civile résultant des dommages causés par leur fait ou leur faute à des tiers dans l'exercice de leur mission ou sur le chemin aller-retour de leur résidence principale au lieu de réunion de leur bureau.

021. Un membre du **personnel employé dans l'administration fédérale** a droit à un congé de circonstance pour l'exercice des fonctions de Président, d'assesseur ou de secrétaire d'un bureau de vote ou d'un bureau de dépouillement, pour le temps nécessaire avec un maximum de deux jours ouvrables (arrêté royal du 19 novembre 1998 relatif aux congés et aux absences accordés aux membres du personnel des administrations de l'État, article 15, 14°). Ce congé doit être accordé selon les modalités suivantes :

- un jour de congé de circonstance le dimanche, jour des élections, aux membres du personnel qui exercent les fonctions de Président, d'assesseur ou de secrétaire d'un bureau de vote ou d'un bureau de dépouillement, mais qui, selon leur horaire de travail sont tenus à des prestations de service ce jour là ;
- un jour de congé de circonstance le lundi, lendemain des élections, aux membres du personnel qui exercent les fonctions de Président, d'assesseur ou de secrétaire d'un bureau de vote ou d'un bureau de dépouillement, ou d'un

bureau principal de district, de canton, d'un bureau principal communal ou d'un autre bureau électoral lorsque ce bureau a poursuivi ses activités au-delà de minuit (dans la nuit du dimanche au lundi).

Le règlement permettant d'octroyer une dispense de service supplémentaire aux membres du personnel concernés, à condition qu'ils renoncent au jeton de présence, n'est donc plus d'application.

Enfin, il convient de souligner que les membres du personnel qui sont employés dans les **administrations régionales et locales** sont soumis à la réglementation relative aux congés et absences de leurs administrations qui s'applique en la matière.

3. Début du dépouillement.

022. Le bureau entame ses opérations de dépouillement, dès qu'il est en possession de toutes les enveloppes qui lui sont destinées, après avoir constaté que les paquets de bulletins (ou les urnes) sont dûment fermés et les cachets intacts

Vous reporterez dans le procès-verbal les éventuelles observations que vous avez précédemment mentionnées dans les récépissés que vous avez délivrés (voir *supra*, n° 013).

4. Ouverture des urnes et enveloppes

023. Vous ouvrez les urnes (ou enveloppes à soufflet) et comptez les bulletins **sans les déplier**.

1. Seules les urnes ou enveloppes à soufflet contenant les bulletins déposés sont ouvertes. Toutes les autres enveloppes (contenant les bulletins repris, les bulletins non employés, les procès-verbaux des bureaux de vote et les listes de pointage) doivent rester fermées.

2. Pour faciliter ce comptage et son contrôle, comptez les bulletins par paquet de 50 et entourez chaque paquet d'un élastique. Pour obtenir le nombre total de bulletins, multipliez le nombre de paquets par 50 et ajoutez au résultat obtenu le nombre de bulletins du dernier paquet, s'il contient un nombre de bulletins inférieur à 50.

Remarque pour les bureaux de dépouillement A/B :

- Les électeurs belges à l'étranger qui ont choisi de voter par correspondance renvoient leurs enveloppes électorales contenant leur bulletin de vote complété pour la Chambre et pour le Sénat aux présidents des bureaux principaux de circonscription. Ces présidents répartissent ces bulletins de vote entre les bureaux de dépouillement du canton électoral établi au chef-lieu de la circonscription (provinciale).
Si ce canton électoral est automatisé, le président du bureau principal de circonscription désigne dans sa circonscription un canton électoral utilisant le vote traditionnel pour procéder à la totalisation de ces bulletins.
- Dans la circonscription électorale de Bruxelles-Hal-Vilvorde, les bulletins de vote des électeurs belges résidant à l'étranger, qui ont voté par correspondance, sont dépouillés par le Bureau spécial de dépouillement établi au SPF Affaires étrangères à Bruxelles.
- Avant de procéder à la totalisation, les bureaux de dépouillement désignés mêlent au préalable ces bulletins de vote avec ceux provenant des bureaux de vote établis en Belgique.
- Si votre bureau de dépouillement doit également compter ces bulletins de vote, votre président de canton vous en informera. Le nombre de ces bulletins de vote sera également mentionné dans le procès-verbal avant qu'ils ne soient mêlés et comptés avec les autres bulletins.

Le nombre des bulletins trouvés est inscrit par bureau de vote au procès-verbal. Ce dénombrement devra être recommencé soigneusement si le résultat ne concorde pas avec le chiffre qu'indique la note jointe à l'urne ou à l'enveloppe à soufflet.

Ce nombre est aussi reporté au tableau récapitulatif annexé au procès-verbal, aux endroits indiqués ci-dessous par des rectangles.

Bulletins trouvés dans l'urne	Bureau n°	<div style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px; margin-bottom: 2px;"></div> bulletins
	Bureau n°	<div style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px; margin-bottom: 2px;"></div> bulletins
	Bureau n°	<div style="border: 1px solid black; width: 40px; height: 15px; margin-bottom: 2px;"></div> bulletins
	Total	
Bulletins blancs ou nuls		-
Bulletins valables		<u>.....</u>

024. Si vous trouvez des bulletins destinés à l'autre élection, vous les glissez dans l'enveloppe ad hoc que vous scellez et faites parvenir immédiatement au bureau de dépouillement qui aurait dû les recevoir. Le nombre de ces bulletins et leur provenance sont indiqués au procès-verbal. Cette situation ne devrait toutefois pas se présenter, les présidents des bureaux de vote ayant été invités à ouvrir les urnes lors de la clôture du scrutin.

5. Mélange des bulletins.

025. Le président et un des membres du bureau de dépouillement déposent les bulletins pliés des différents bureaux de vote sur un seul paquet et les mélangent.

6. Premier classement des bulletins.

026. Ensuite les bulletins de vote sont dépliés et classés d'après les catégories suivantes:

1. bulletins donnant des suffrages valables à la première liste ou à des candidats de cette liste

Conformément à l'article 144 du Code électoral, sont **valables** les bulletins sur lesquels l'électeur a marqué, sur une **même** liste, son vote :

1. soit dans la case placée en tête;
2. soit à côté du nom d'un ou de plusieurs candidats titulaires;
3. soit à côté du nom d'un ou de plusieurs candidats suppléants;
4. soit à côté du nom d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants.

Ne sont pas nuls et sont donc aussi valables, en vertu de l'article 157, alinéas 2 et 3, du Code électoral:

1. les bulletins dans lesquels l'électeur a marqué un vote à la fois en tête d'une liste et en faveur d'un ou plusieurs candidats titulaires ou d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants de la même liste;
2. les bulletins dans lesquels l'électeur a marqué un vote à la fois en tête d'une liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants de la même liste.

En effet, dans ces deux cas, le vote en tête est considéré comme non avenu.

2. de même pour la deuxième liste et pour les listes suivantes, s'il y a lieu

3. bulletins suspects

4. bulletins blancs ou nuls.

Conformément à l'article 157, alinéa 1er, du Code électoral, sont **nuls**:

1. tous les bulletins autres que ceux dont l'usage est permis par la loi;
2. ceux qui contiennent un ou des votes sur des listes différentes ;
3. ceux qui ne contiennent l'expression d'aucun suffrage;
4. ceux dont les formes et dimensions auraient été altérées;
5. ceux qui contiendraient à l'intérieur un papier ou un objet quelconque;
6. ceux dont l'auteur pourrait être rendu reconnaissable par un signe, une rature, ou une marque non autorisée par la loi.

L'on ne peut toutefois considérer comme nul un bulletin portant la marque du vote imparfaitement tracée, à moins qu'il ne soit manifeste que l'électeur ait voulu se faire reconnaître.

Quant aux marques intentionnelles ou non (taches, déchirures, coups d'ongle, plis irréguliers, traits au crayon en dehors des cases pour le vote, etc.) qui ne sont pas l'expression d'un vote, elles entraînent l'annulation du bulletin dès qu'elles sont de nature à rendre l'auteur du bulletin reconnaissable, peu importe l'intention frauduleuse.

Ne peuvent motiver l'annulation, des défauts légères provenant manifestement de l'impression du bulletin ou du découpage du papier. En raison de l'utilisation, pour la fabrication du papier électoral, de matières premières ne réunissant qu'imparfaitement les qualités requises, certains bulletins peuvent en effet laisser apparaître des impuretés sous forme de paillettes incrustées dans le papier. Ces défauts ne pouvant être confondus avec la marque du crayon, les bulletins en question ne sont pas susceptibles d'annulation.

A ce stade, vous devez donc être en présence des paquets suivants:

1. un paquet par liste avec les bulletins lui donnant des suffrages valables;
2. un paquet avec les bulletins suspects;
3. un paquet avec les bulletins blancs ou nuls.

7. Second classement des bulletins.

027. Ce premier classement étant terminé, les bulletins valables de chacune des listes doivent alors être divisés en quatre sous-catégories.

Vous prenez le paquet avec les bulletins valables de la **première liste** et la divisez en quatre paquets différents:

1. un paquet avec les bulletins exclusivement marqués en tête
2. un paquet avec les bulletins marqués uniquement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires

Dans ce paquet, doivent aussi être rangés les bulletins marqués à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires.

3. un paquet avec les bulletins marqués uniquement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants

Dans ce paquet, doivent aussi être rangés les bulletins marqués à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants.

4. un paquet avec les bulletins marqués uniquement en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants

Dans ce paquet, doivent aussi être rangés les bulletins marqués à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants.

028. Vous faites de même pour la **seconde liste** et ensuite pour les suivantes.

Utilisez pleinement les tables mises à votre disposition afin d'éviter de mélanger les bulletins. Si possible, utilisez une table par liste.

029. A ce stade, les paquets de bulletins seront disposés de la manière suivante sur les tables du bureau:

Bulletins valables pour :			
LISTE 1	LISTE 2	LISTE 3	LISTE 4
1° Bulletins marqués exclusivement en tête de liste	1° Bulletins marqués exclusivement en tête de liste	1° Bulletins marqués exclusivement en tête de liste	1° Bulletins marqués exclusivement en tête de liste
2° Bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires	2° Bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires	2° Bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires	2° Bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires
3° Bulletins marqués exclusivement en faveur à la fois d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants	3° Bulletins marqués exclusivement en faveur à la fois d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants	3° Bulletins marqués exclusivement en faveur à la fois d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants	3° Bulletins marqués exclusivement en faveur à la fois d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants
4° Bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants	4° Bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants	4° Bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants	4° Bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants

Bulletins suspects

Bulletins blancs ou nuls

8. Examen des bulletins.

030. Le classement terminé, les membres du bureau et les témoins examinent ces bulletins sans déranger le classement et soumettent au bureau leurs observations et réclamations.

031. Le bureau se prononce alors sur :

- les bulletins suspects, d'une part,
- les bulletins contestés (ceux qui ont fait l'objet de réclamations), d'autre part.

Les observations et réclamations, l'avis des témoins et la décision du bureau sont actés au procès-verbal.

Les bulletins suspects et les bulletins contestés sont classés dans la catégorie à laquelle ils appartiennent selon la décision du bureau : **valables pour une liste ou nuls**.

Ils sont préalablement paraphés par deux membres du bureau et un témoin. Ils portent en outre la mention «*validé*» ou «*annulé*» selon la décision du bureau.

Placez-les au-dessus des paquets de façon à pouvoir les retrouver aisément. Ils doivent en effet, après dénombrement des bulletins, être placés dans des enveloppes spéciales.

9. Recensement des bulletins de vote et des suffrages

032. Les bulletins de chaque catégorie et sous-catégorie sont comptés successivement par deux membres du bureau. Les résultats sont inscrits, sitôt arrêtés, dans le tableau annexé au procès-verbal (formule AB/10).

Il importe que le bureau vérifie soigneusement tous les chiffres, les inscrive d'abord au crayon et ne les transcrive définitivement dans les tableaux joints au procès-verbal qu'après s'être assuré de leur exactitude.

1e étape

033. Le bureau arrête d'abord le nombre des bulletins blancs ou nuls et l'inscrit au tableau annexé au procès-verbal à l'endroit indiqué ci-dessous par un rectangle.

Bulletins trouvés dans l'urne	Bureau n° Bureau n° Bureau n° Total bulletins bulletins bulletins
Bulletins blancs ou nuls		- <input type="text"/>
Bulletins valables	

2e étape

034. La différence entre le nombre des bulletins trouvés dans les urnes et le nombre des bulletins blancs ou nuls donne le nombre des bulletins valables qui est aussi reporté dans le tableau annexé au procès-verbal à l'endroit indiqué ci-dessous par un rectangle.

Bulletins trouvés dans l'urne	Bureau n° Bureau n° Bureau n° Total bulletins bulletins bulletins
Bulletins blancs ou nuls		-
Bulletins valables		<input type="text"/>

035. Le bureau fixe ensuite pour la **première liste** le nombre:

1. des bulletins marqués exclusivement en tête de liste (1° paquet).

Ce nombre est porté, comme indiqué ci-dessous par un rectangle, au tableau des résultats du dépouillement sous le 1°.

La liste 1 obtient :		
1 ^o	Bulletins marqués en tête de liste	<input type="text"/>
2 ^o	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires
3 ^o	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants
4 ^o	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants
Nombre total de bulletins		<u>.....</u>

2. des bulletins marqués exclusivement à côté du nom d'un ou de plusieurs titulaires ou à la fois en tête et à côté du nom d'un ou de plusieurs titulaires (2° paquet).

Ce nombre est porté, comme indiqué ci-dessous par un rectangle, au tableau des résultats du dépouillement sous le 2°.

La liste 1 obtient :		
1 ^o	Bulletins marqués en tête de liste
2 ^o	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires	<input type="text"/>
3 ^o	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants
4 ^o	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants
Nombre total de bulletins		<u>.....</u>

3. des bulletins marqués en faveur à la fois d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants (3° paquet).

Ce nombre est porté, comme indiqué ci-dessous par un rectangle, au tableau des résultats du dépouillement sous le 3°.

La liste 1 obtient :		
1 ^o	Bulletins marqués en tête de liste
2 ^o	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires
3 ^o	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants	<input type="text"/>
4 ^o	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants
Nombre total de bulletins		<u>.....</u>

4. des bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants ou à la fois en tête et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants.

Ce nombre est porté, comme indiqué ci-dessous par un rectangle, au tableau des résultats du dépouillement sous le 4°.

La liste 1 obtient :		
1 ^o	Bulletins marqués en tête de liste
2 ^o	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires
3 ^o	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants
4 ^o	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants	<input type="text"/>
Nombre total de bulletins		<u>.....</u>

Le total des 4 sous-totaux précités donne le nombre total de bulletins marqués en faveur de la liste (chiffre électoral), qui est aussi porté, comme indiqué ci-dessous par un rectangle, au tableau des résultats du dépouillement.

La liste 1 obtient :

1°	Bulletins marqués en tête de liste
2°	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires
3°	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants
4°	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants

Nombre total de bulletins

Les 4 sous-totaux et le total général sont aussi reportés dans le tableau récapitulatif de la liste 1 qui se trouve derrière le relevé.

LISTE 1			
<p><u>1° Suffrages de liste</u></p> <p>Seuls sont repris dans cette série les bulletins marqués en tête de liste.</p> <p>NOMBRE DE BULLETINS: <input type="text"/></p>	<p><u>2° Suffrages nominatifs en faveur de candidats titulaires</u></p> <p>Sont repris dans cette série:</p> <p>a) les bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires.</p> <p>b) les bulletins marqués à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires.</p> <p>NOMBRE DE BULLETINS: <input type="text"/></p>	<p><u>3° Suffrages nominatifs en faveur de candidats titulaires et de candidats suppléants</u></p> <p>Sont repris dans cette série:</p> <p>a) les bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants.</p> <p>b) les bulletins marqués à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants.</p> <p>NOMBRE DE BULLETINS: <input type="text"/></p>	<p><u>4° Suffrages nominatifs en faveur de candidats suppléants</u></p> <p>Sont repris dans cette série:</p> <p>a) les bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants.</p> <p>b) les bulletins marqués à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants.</p> <p>NOMBRE DE BULLETINS: <input type="text"/></p>
<p>CHIFFRE ELECTORAL : <input type="text"/></p> <p>(1°+2°+3°+4°)</p>			

En cas de décès d'un candidat dont le nom se trouve toujours sur le bulletin de vote, le bureau agira comme suit:

- si le décès est antérieur au scrutin, le candidat n'avait plus, par la force des choses, vocation à être élu. Lors de la désignation des élus, il ne sera pas tenu compte de son nom sur le bulletin de vote. Les bulletins portant un vote nominatif exclusivement à côté de son nom ou portant un vote à la fois en tête de liste et en regard de son nom doivent en tout cas être comptabilisés pour la détermination du chiffre électoral de la liste et seront considérés comme bulletins portant un vote en tête de liste.
- si le décès a lieu le jour du scrutin, il sera procédé comme si le défunt était encore en vie.

Le bureau procède de même pour **chacune des listes suivantes.**

4e étape

036. Le bureau fixe alors le **total général des bulletins valables** en additionnant le total des bulletins valables de toutes les listes.

Les résultats peuvent être considérés exacts si **ce total général correspond au nombre obtenu en soustrayant le nombre des bulletins blancs et nuls du nombre total des bulletins trouvés dans les urnes.**

La constatation que cette vérification a été faite doit, en outre, faire l'objet d'une déclaration formelle du bureau, actée au procès-verbal et reproduite, dûment signée, dans le tableau joint au procès-verbal.

Elle est libellée ainsi: «*Le bureau constate que le total général des bulletins de contenant un vote en tête de liste (1°) ajouté au total général des bulletins contenant des votes nominatifs (2° + 3° + 4°), donne un total égal à celui des bulletins valables (bulletins trouvés dans les urnes et enveloppes, moins bulletins blancs et nuls)*».

L'attention des présidents est attirée sur le fait que la vérification scrupuleuse de la concordance des chiffres du dépouillement peut seule leur éviter des difficultés au moment où le président du bureau principal du canton procédera au contrôle des chiffres figurant sur le double qui doit être soumis à son visa.

Si le résultat n'est pas exact, il faut révéifier les calculs et transcriptions.

S'il est exact, ce nombre est alors reporté au tableau des résultats du dépouillement, comme indiqué ci-dessous par un rectangle.

La liste 1 obtient :		
1°	Bulletins marqués en tête de liste
2°	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires
3°	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants
4°	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants
Nombre total de bulletins		<u>.....</u>
La liste 2 obtient :		
1°	Bulletins marqués en tête de liste
2°	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires
3°	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants
4°	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants
Nombre total de bulletins		<u>.....</u>
La liste 3 obtient :		
1°	Bulletins marqués en tête de liste
2°	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires
3°	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et d'un ou de plusieurs candidats suppléants
4°	Bulletins marqués en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants
Nombre total de bulletins		<u>.....</u>
Total général		<u>.....</u>

037. Le bureau procède ensuite au comptage des suffrages nominatifs exprimés en faveur des candidats titulaires et suppléants de la **première liste**.

Pour ce faire, on reprend successivement le deuxième, le troisième et le quatrième paquet de cette liste pour compter les suffrages nominatifs exprimés en faveur des titulaires et des suppléants.

Afin de faciliter le travail du dépouillement, l'emploi de tableaux conformes au modèle reproduit ci-après est recommandé pour le recensement des suffrages nominatifs.

Chaque bulletin doit être lu afin que les pointages soient effectués avec précision.

Tableau-modèle pour le dépouillement des suffrages nominatifs.

Nom des candidats	Relevé du pointage des suffrages nominatifs en faveur des candidats dont les noms figurent dans la première colonne							
	20	40	60	80	100	120	etc.	Totaux
Liste 1 Titulaires Colin Yves Uyterelst Anne Nelson Jacques Delval Yvette Geirts Julien								
Suppléants Boulet Annie Adam Thierry Rogge Marie Xhoffer Philippe Tilquin Emilie Robin Ernest								

La première colonne de ce tableau contiendra les noms des candidats de la liste 1 dans l'ordre où ils figurent sur le bulletin de vote.

Ainsi qu'il est indiqué ci-dessus, le membre du bureau qui fait les pointages devra - à la lecture des bulletins donnant un vote nominatif à un ou plusieurs candidats (titulaires et/ou suppléants) - marquer, en regard du nom ou des noms, appelés, un trait vertical dans la première colonne portant le chiffre 20 en tête ; au cinquième vote, les quatre premiers traits seront barrés obliquement et vingt suffrages étant pointés, les marques se continueront dans la colonne suivante.

Le membre du bureau tenant ce relevé dira à haute voix et au fur et à mesure du pointage le nombre de marques inscrites dans la colonne et, à chaque vingtième marque, il énoncera le chiffre total (20, 40, 60 etc.).

Il y aura là une grande facilité pour les pointages et une sérieuse garantie contre les erreurs possibles, les témoins pouvant suivre, du commencement jusqu'à la fin, les résultats du dépouillement en cours.

Lorsque, pour la liste 1, la lecture des bulletins et les pointages sont terminés, le total des votes nominatifs marqués dans le tableau est inscrit dans la dernière colonne.

Le bureau procède de même pour **chacune des listes suivantes**.

10. Contrôle du dépouillement.

038. Tous les chiffres dûment vérifiés sont transcrits au procès-verbal. Le bureau dresse ensuite le double du tableau en y inscrivant les chiffres repris au procès-verbal.

Ce document porte pour suscription le nom de la circonscription électorale et du canton électoral, le numéro du bureau de dépouillement, la date de l'élection, la mention «*Tableau du résultat du dépouillement des bulletins reçus dans les bureaux n°...* », ainsi que la mention de l'élection à laquelle il se rapporte.

Ensuite, le président du bureau de dépouillement, **après avoir informé les membres du bureau de ne quitter la salle sous aucun prétexte durant son absence**, quitte le local pour se rendre auprès du président du bureau principal de canton et lui soumettre le procès-verbal non encore clôturé, ni signé, ainsi que le double du tableau de dépouillement.

Le président du bureau principal de canton vérifie si tous les chiffres dont la mention est prévue figurent dans ce double et en particulier si le total général des bulletins portant un vote de liste additionné à celui des bulletins portant des votes nominatifs est égal au nombre des bulletins valables, et si celui-ci concorde avec la différence que l'on obtient en soustrayant le nombre des bulletins blancs et nuls du nombre des bulletins trouvés dans les urnes et enveloppes.

Si des omissions ou des discordances sont constatées dans le tableau, le président du bureau principal de canton ne peut y apporter aucune modification, mais il en fera mention au procès-verbal à l'endroit réservé à cette fin et invitera le président du bureau de dépouillement à faire compléter ou corriger le double et, s'il y a lieu, le procès-verbal et le tableau qu'il comporte.

Lorsque le président du bureau principal de canton constate l'exactitude du double ou après que les rectifications prescrites y ont été apportées par le bureau de dépouillement, il en certifie la régularité dans le procès-verbal même du bureau, à l'endroit prévu à cette fin, et donne récépissé du double reçu. Ensuite, il le paraphe.

11. Clôture des opérations.

039. Le président retourne au local de son bureau et donne connaissance à celui-ci du récépissé donné par le président du bureau principal de canton.

Le bureau poursuit alors ses opérations.

a) Mise sous enveloppe des bulletins

Les enveloppes utilisées doivent:

- être de la couleur des bulletins;
- porter comme souscription la date de l'élection, la circonscription électorale, le canton électoral, le numéro du bureau de dépouillement et le nombre de bulletins qu'elles contiennent.

040. Le bureau retire d'abord, sans déranger le classement, les bulletins contestés qui, selon sa décision, ont été joints aux différentes catégories des bulletins valables ou aux bulletins nuls.

Les bulletins validés sont placés dans l'enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote contestés - validés*».

Les bulletins annulés sont placés dans l'enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote contestés - annulés*».

041. Les bulletins blancs et nuls sont placés dans l'enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote blancs ou nuls*».

042. Pour chaque liste, les bulletins

1. du **premier paquet** sont placés dans l'enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote portant exclusivement un vote en tête de liste*»;
2. du **second paquet** sont placés dans l'enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires*»;
3. du **troisième paquet** sont placés dans l'enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants*»;
4. du **quatrième paquet** sont placés dans l'enveloppe portant la mention: «*Bulletins de vote marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants*».

b) Proclamation des résultats

043. Le président laisse pénétrer le public dans la salle et proclame les résultats consignés dans le tableau de dépouillement.

c) Clôture du procès-verbal

044. Le procès-verbal est clôturé et signé, après qu'il en a été donné lecture, par les membres du bureau et les témoins. En cas de refus d'un témoin de signer, les motifs en sont indiqués au procès-verbal.

Le procès-verbal est placé dans l'enveloppe portant la mention: «*Procès-verbal des opérations du dépouillement*».

Le tableau donnant le résultat du dépouillement, signé par les membres du bureau et les témoins, est placé dans l'enveloppe portant la mention: «*Tableau donnant le résultat du dépouillement*».

d) Paquets à constituer

045. Trois paquets différents doivent être constitués. Ceux-ci sont de couleur blanche (Election de la Chambre) et rose (Election du Sénat).

Sur chacun des trois paquets est collée une étiquette mentionnant son contenu et sa destination.

Le président veille à ce que ce travail soit effectué soigneusement.

<i>Paquet</i>	<i>Contenu</i>	<i>Destination</i>
1	1. Enveloppe contenant les bulletins contestés – validés 2. Enveloppe contenant les bulletins contestés – annulés 3. Enveloppe contenant le procès-verbal du bureau de dépouillement 4. Enveloppe contenant le tableau de dépouillement 5. Enveloppes contenant les procès-verbaux des bureaux de vote	Bureau principal de province (Election du Sénat) OU Bureau principal de circonscription (Election de la Chambre)
2	1. Enveloppes contenant les bulletins valables (4 par liste) 2. Enveloppes contenant les bulletins repris aux électeurs 3. Enveloppes contenant les listes de pointage	Greffe du tribunal de 1 ^e instance - Greffe de la justice de paix
3	1. Enveloppe contenant les bulletins non employés	Gouverneur de province

e) Enveloppes à soufflet et urnes

046. Les enveloppes à soufflet et urnes resteront dans la salle de dépouillement ou seront remises à l'administration communale du chef-lieu de canton, pour être renvoyées aux communes qui les ont fournies.

Bruxelles, le 18 mai 2010.

Pour la Ministre de l'Intérieur :
Luc VANNESTE,

Directeur général

ANNEXE I

**Liste de contrôle destinée aux résidents
des bureaux de dépouillement**

PLAN PAR ÉTAPES

I. Avant l'élection

1.	Vous êtes désigné par le président du bureau principal de canton ● Renvoyez le récépissé au président du bureau principal de canton	001 - 002
2.	Douze jours au plus tard avant l'élection, le président du bureau principal de canton désigne les assesseurs et assesseurs suppléants de votre bureau ● Leur identité vous sera communiquée la semaine précédant l'élection, en même temps que celle des bureaux de vote que vous aurez à dépouiller	003
3.	Vous désignez librement votre secrétaire parmi les électeurs de la circonscription.	004
4.	Le mardi précédant le scrutin, le président du bureau principal de canton tire au sort les bureaux que vous aurez à dépouiller Le résultat de ce tirage au sort vous est communiqué, ainsi que l'identité des assesseurs et assesseurs suppléants de votre bureau.	005
5.	Vous vous assurez du correct aménagement de votre local de dépouillement ● Si nécessaire, prenez contact avec l'administration communale et le président du bureau principal de canton	006 - 012
	Mobilier électoral: tables, chaises ● Veillez à disposer de tables en nombre suffisant	007
	Enveloppes diverses (BLANCHES ou, ROSES) ▶ Pour <u>chaque liste présentée</u> , une enveloppe portant la mention: « <i>Bulletins de vote portant exclusivement un vote en tête de liste</i> » ▶ Pour <u>chaque liste présentée</u> , une enveloppe portant la mention: « <i>Bulletins de vote marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires</i> » ▶ Pour <u>chaque liste présentée</u> , une enveloppe portant la mention: « <i>Bulletins de vote marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants</i> » ▶ Pour <u>chaque liste présentée</u> , une enveloppe portant la mention: « <i>Bulletins de vote marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants</i> » ▶ Une enveloppe portant la mention: « <i>Bulletins de vote contestés - validés</i> » ▶ Une enveloppe portant la mention: « <i>Bulletins de vote contestés - annulés</i> » ▶ Une enveloppe portant la mention: « <i>Bulletins de vote blancs ou nuls</i> » ▶ Une enveloppe destinée à recevoir les bulletins qui auraient été déposés dans une mauvaise urne et qui doivent, le cas échéant, être échangés au cours des opérations de dépouillement ▶ Une enveloppe portant la mention: « <i>Procès-verbal des opérations du dépouillement</i> » ▶ Une enveloppe portant la mention: « <i>Tableau donnant le résultat du dépouillement</i> » ▶ Une enveloppe destinée à recevoir la liste en vue du paiement des jetons de présences	008 - 009

<p>Etiquettes à coller sur le paquet</p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Destiné au bureau principal de province ou au bureau principal de circonscription ▶ Destiné au greffe du tribunal de 1e instance (ou de la justice de paix) ▶ Destiné au Gouverneur de province 	010
Fournitures de bureau	011
<p>Formulaire en nombre suffisant</p> <p><i>Bureau A</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Formules AB/8 ▶ Formule AB/10 ▶ Annexe 1 à la Formule AB/10 ▶ Annexe 2 à la Formule AB/10 <p><i>Bureau A/B</i></p> <ul style="list-style-type: none"> ▶ Formules AB/9 ▶ Formule AB/10 ▶ Annexe 1 à la Formule AB/10 ▶ Annexe 2 à la Formule AB/10 	012

II. Opérations le jour de l'élection

1.	<p>Soyez présents, accompagné de votre secrétaire, 15 minutes avant l'heure fixée pour le début des opérations.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Les bureaux de dépouillement A/B commencent les opérations à 14 heures <p>Vous recevez les bulletins de vote et autres plis destinés à votre bureau</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Délivrez-leur un récépissé. Mentionnez-y les éventuels manquements constatés quant à la fermeture des urnes ou enveloppes 	013
2.	<p>Vous procédez le plus vite possible à la formation de votre bureau.</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Le cas échéant, vous pourvoyez à l'absence de titulaires en faisant appel à des suppléants ● Vous communiquez au président du bureau principal de canton les noms des assesseurs qui, sans motif légitime, ne se sont pas présentés ou se sont présentés tardivement 	014 - 015
3.	<p>Vous procédez à l'admission des témoins (un par liste)</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Les témoins doivent être en possession d'une lettre de désignation signée par un des candidats et contresignée par le président du bureau principal de canton 	016
4.	<p>Il est procédé aux prestations de serment</p> <ul style="list-style-type: none"> ● Les membres du bureau et les témoins prêtent serment entre vos mains ● Vous prêtez serment devant le bureau constitué. 	017
5.	<p>Faites compléter soigneusement et signer, en deux exemplaires, la liste destinée au paiement des jetons de présence.</p> <p>Placez un exemplaire dans l'enveloppe ad hoc destinée au président du bureau principal de canton et faites-la lui remettre immédiatement. Conservez le second exemplaire.</p>	018 - 019

	Délivrez des formulaires d'indemnités de déplacement aux assesseurs qui en font la demande.	
6.	Vous entamez les opérations de dépouillement dès que vous êtes en possession de tous les bulletins	022
7.	Vous ouvrez les urnes (ou enveloppes à soufflet) et comptez les bulletins sans les déplier <ul style="list-style-type: none"> ● Les autres enveloppes ne sont pas ouvertes 	023
8.	Si vous découvrez des bulletins destinés à l'autre élection, glissez-les dans une enveloppe spéciale que vous scellez Transmettez-la au bureau de dépouillement qui aurait dû recevoir ces bulletins	024
9	Les bulletins sont mélangés	025
10.	PREMIER CLASSEMENT Les bulletins sont classés d'après les catégories suivantes <ul style="list-style-type: none"> ▶ Bulletins donnant des suffrages valables à la première liste ou à des candidats de celle-ci ▶ Idem pour les listes suivantes ▶ Bulletins suspects ▶ Bulletins blancs ou nuls 	026
11.	SECOND CLASSEMENT Les bulletins de chaque liste sont classés comme suit <ul style="list-style-type: none"> ▶ Bulletins exclusivement marqués en tête de liste ▶ Bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires ▶ Bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats titulaires et suppléants ▶ Bulletins marqués exclusivement en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants OU à la fois en tête de liste et en faveur d'un ou de plusieurs candidats suppléants 	027 - 029
12.	Ce classement terminé, les membres du bureau et les témoins examinent les bulletins sans déranger le classement Le bureau statue sur les bulletins suspects et les bulletins contestés Les bulletins suspects et contestés sont ajoutés, selon la décision du bureau, aux bulletins valables ou aux bulletins nuls Ils sont paraphés et munis, selon le cas, de la mention « <i>validé</i> » ou « <i>annulé</i> »	030 - 031
13.	Les bulletins blancs ou nuls sont recensés La différence entre les bulletins trouvés dans les urnes (ou enveloppes à soufflet) et les bulletins blancs ou nuls donne le nombre des bulletins valables	032 - 034

14.	<p>Les bulletins valables de la première liste (quatre catégories) sont recensés. Il est procédé de même pour les listes suivantes</p> <p>Le total des bulletins valables recensés pour toutes les listes DOIT correspondre au total général des bulletins valables (bulletins trouvés dans les urnes moins bulletins blancs ou nuls)</p> <p>A défaut, vérification</p>	<p>035</p> <p>036</p>
15.	Le recensement des votes nominatifs est opéré pour la première liste. Il est procédé de même pour les listes suivantes.	037
16.	<p>Tous les chiffres sont transcrits au procès-verbal</p> <p>Un double du tableau de dépouillement est dressé et présenté au président du bureau principal de canton. Celui-ci y appose son visa, après y avoir fait apporter les corrections nécessaires. Les membres du bureau de dépouillement ne peuvent quitter celui-ci sous aucun prétexte durant l'absence du président.</p>	038
17.	<p>Le président retourne dans son bureau. Il est d'abord procédé comme suit à la mise sous enveloppe des bulletins:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Les bulletins suspects et contestés sont retirés des paquets où ils avaient été placés suite à la décision du bureau. Ils sont mis dans les enveloppes suivantes: <ul style="list-style-type: none"> ▶ Enveloppe portant la mention «<i>Bulletins contestés – validés</i>» ▶ Enveloppe portant la mention «<i>Bulletins contestés – annulés</i>» 2. Les bulletins blancs ou nuls sont placés dans l'enveloppe portant la mention «<i>Bulletins blancs ou nuls</i>» 3. Pour chaque liste, les bulletins valables sont classés dans quatre enveloppes différentes dont l'intitulé correspond aux quatre catégories de bulletins <p>Les enveloppes doivent</p> <ul style="list-style-type: none"> ● être de la couleur des bulletins ● mentionner la date de l'élection, la circonscription électorale, le canton électoral, le numéro du bureau et le nombre de bulletins qu'elles contiennent 	040 - 042
18.	Le public est admis dans la salle et les résultats sont proclamés	043
19.	Le procès-verbal est clôturé, lu et signé par les membres du bureau et les témoins	044
20.	<p>Trois paquets sont constitués et transmis</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. au président du bureau principal de province ou au président du bureau principal de circonscription 2. au greffe du tribunal de 1e instance (ou de la justice de paix) 3. au gouverneur de province <p>Les urnes ou enveloppes à soufflet restent dans le local ou sont transmises au délégué de l'administration communale</p>	<p>045</p> <p>046</p>

ANNEXE II

Quelques conseils.

1. Dans le local de dépouillement, vous serez tenu à une impartialité absolue dans l'exercice de votre mission.

Vous agirez donc, dans l'exercice de votre mission, avec calme et courtoisie. Les membres de votre bureau en feront de même.

2. Il est important dans un souci de conditions adéquates pour la mission des membres de votre bureau, et en particulier des personnes qui pourraient en faire la demande (personnes âgées, personnes ayant une incapacité physique, ...), que des chaises soient disponibles en nombre suffisant.

3. J'attire également votre attention, pour faciliter l'accès aux bureaux de dépouillement aux personnes handicapées, qu'il y a lieu de leur réserver des aires de stationnement à proximité des bureaux et il faut que le bâtiment où se déroule le dépouillement soit suffisamment accessible ou rendu accessible pour les électeurs handicapés. Ces recommandations sont exposées aux communes qui gèrent l'installation de votre bureau. Néanmoins, vous pouvez toujours signaler un problème à ce niveau à votre responsable communal.

3. Il y a, cela va de soi, une certaine courtoisie à avoir vis-à-vis des membres de votre bureau qui pourraient de certaines incapacités ou déficiences.

Ainsi, face à une personne déficiente visuelle, il est préférable de :

- Se contraindre à parler et à se conduire naturellement.
- Ne pas éviter l'utilisation de mots tels que : voir, regarder,... dans la conversation.
- Utiliser des termes précis, des images et des comparaisons afin de fournir des repères.
- S'efforcer de se mettre à la place de son interlocuteur.
- Se présenter à la personne, lui demander si elle a besoin d'aide, dialoguer avec elle et ne pas élever la voix.
- S'annoncer à la personne et l'avertir au moment de la quitter.
- Répondre verbalement à ses questions, car les gestes ne pourront pas toujours être perçus.
- Lui donner des indications claires et précises pour faciliter ses déplacements (exemple : deux pas en avant, un mètre à votre droite,...)
- Offrir son bras si la personne malvoyante fait état de son besoin d'aide dans ses déplacements.
- Aider à anticiper les difficultés de déplacement (escalier, porte fermée,...) et nommer les différentes possibilités de choix s'il y en a.
- Appeler la personne par son nom quand on s'adresse à elle.
- Éviter les consignes écrites, les plans mais accompagner plutôt la personne là où elle doit se rendre.
- Laisser à la personne un temps de réaction et d'expression.
- Ne pas « gager » quand on s'adresse à la personne.
- **Utiliser des phrases courtes, concrètes et simples.**

Face à une personne qui pratique la lecture labiale, il est préférable de :

- Se placer à un endroit bien éclairé ou de façon à permettre à la lumière d'éclairer directement votre visage ; la personne malentendante pourra ainsi mieux lire sur vos lèvres que si vous êtes dos à l'éclairage.
- Se placer face à elle de façon à ce qu'elle puisse clairement voir vos lèvres.
- Éviter de placer les mains devant le visage.
- Attirer toujours l'attention de la personne avant de parler et maintenir le contact visuel.
- Parler clairement et normalement, pas trop rapidement, sans exagérer l'articulation et le volume de la voix.
- Reformuler la phrase si on n'a pas été compris, en évitant de répéter textuellement (certains mots étant plus faciles à décoder que d'autres).
- Ne pas hésiter à demander à la personne de répéter si vous n'avez pas compris.
- Quand vous donnez des indications, dites-les d'abord puis donnez l'information par écrit si nécessaire.